

Archeologienota Gent - Vogelenzang

Natasja Reyns en Charlotte Delannoye

Bornem
2019

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Charlotte Delannoye

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2019/12.807/84

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	11
2.3.3	Werkwijze	22
2.4	Assessmentrapport	22
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	22
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	29
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	38
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	46
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	47
3	Samenvatting.....	49
4	Bibliografie	50
4.1	Publicaties	50
4.2	Websites	50
5	Bijlagen	51
5.1	Archeologische periodes	51

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Gent. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroerenderfgoed.be>

² <https://geo.onroerenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019F139

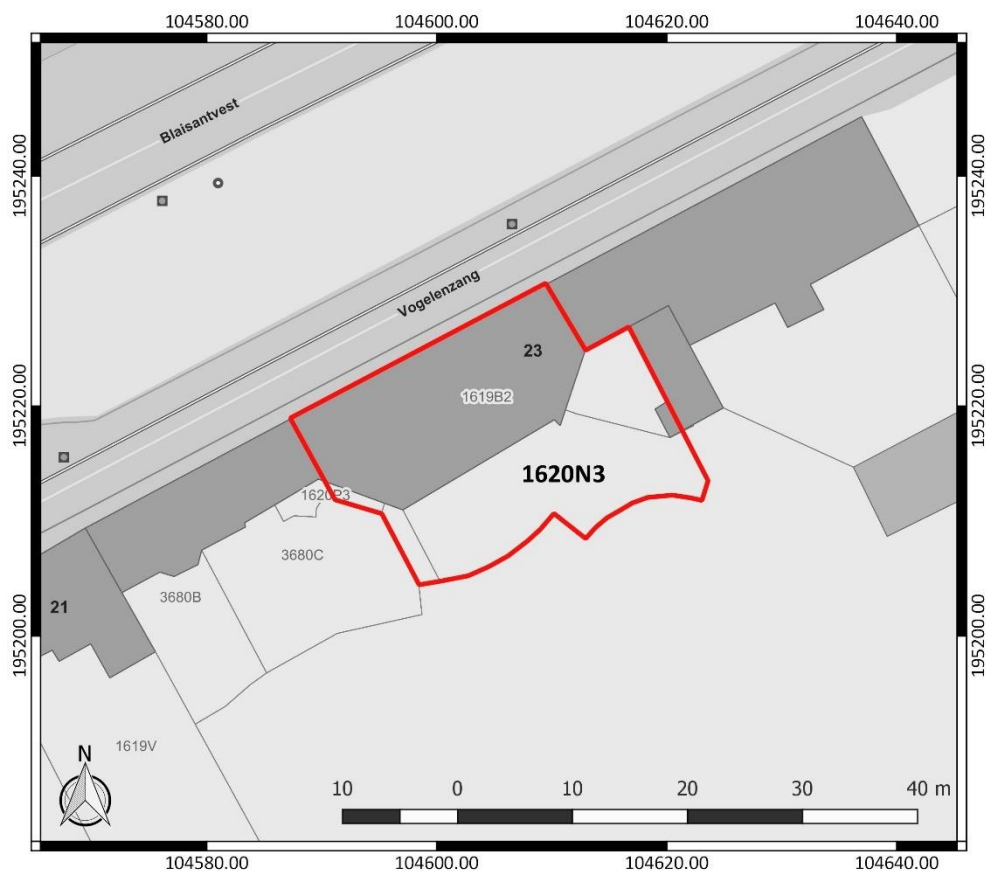
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Gent, Gent, Vogelenzang, Mus

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 104587, 195218
- 104609, 195230
- 104623, 195213
- 104598, 195204

Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Gent, afdeling 1, sectie A, nummers 1619b/2 (partim), 1620m/3 (partim), 1620p/3 (partim) en 3680c (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 530 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 17/06/2019 – 19/06/2019

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, herenhuis, nijverheidsgebouw, akkerland

Verstoorde zones: Er bevindt zich een gebouw ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). De bestaande kelder van het gebouw kent een diepte van 1,27 m.

Figuur 3: Verstoringskaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Figuur 4: Bestaande toestand van de zijgevel rechts

Figuur 5: Bestaande toestand van de voorgevel

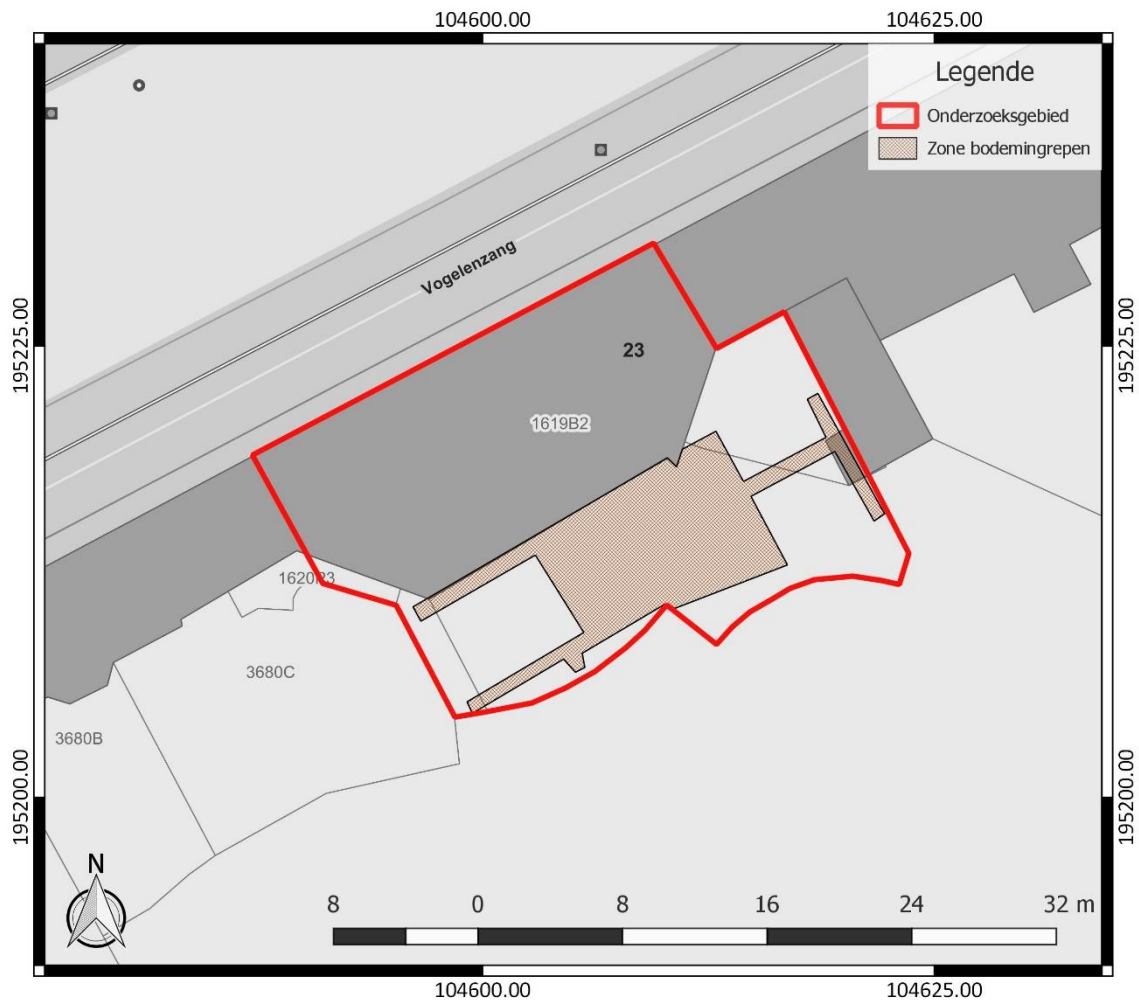

Figuur 6: De aanpalende percelen

Figuur 7: Bestaande toestand van de achtergevel

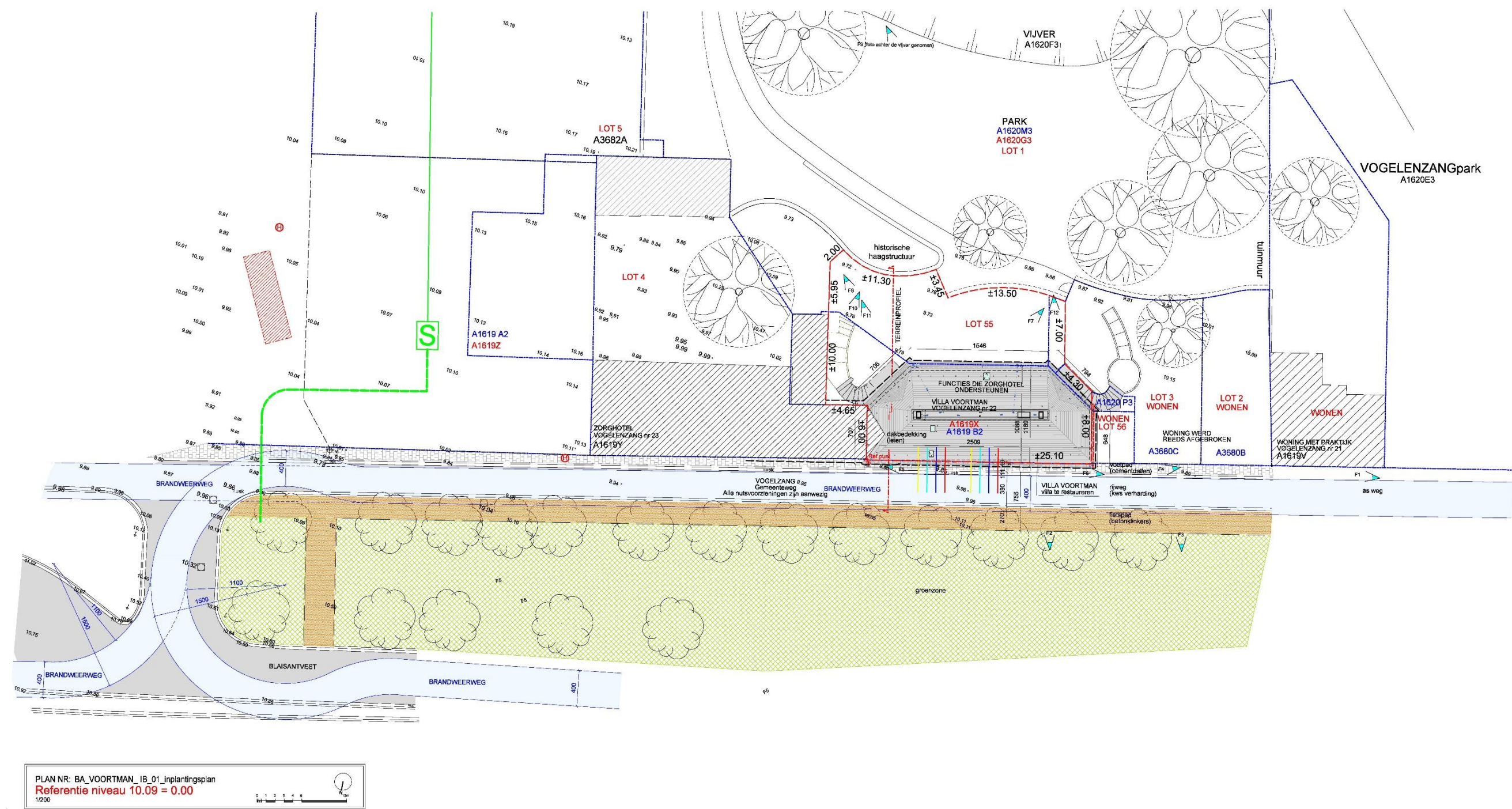
Randvoorwaarden: Het bestaande gebouw blijft behouden. De bodemingrepen situeren zich voornamelijk in de tuinzone van het perceel. Ze kennen een oppervlakte van ca. 112 m² (Figuur 8).

Figuur 8: Aanduiding van de zone waar bodemingrepen gepland worden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

De werken betreffen de restauratie van een herenhuis. De voornaamste verbouwingen vinden plaats aan het kelderniveau. Daar zal de vloer (deels) verhoogd worden door de kelder te dempen en de vloerplaat te vervangen door een nieuwe. De overige restauratiewerken situeren zich vooral ter hoogte van de gevel en ook het interieur zal gerestaureerd worden. Achteraan de woning zal het plaatsen van een hemelwaterput met waterfilter, een infiltratieput en een septische put voor de grootste bodemingrepen zorgen. De verstoring bedraagt hier max. 2,4 m.

Figuur 9: Ontwerpplan (...)

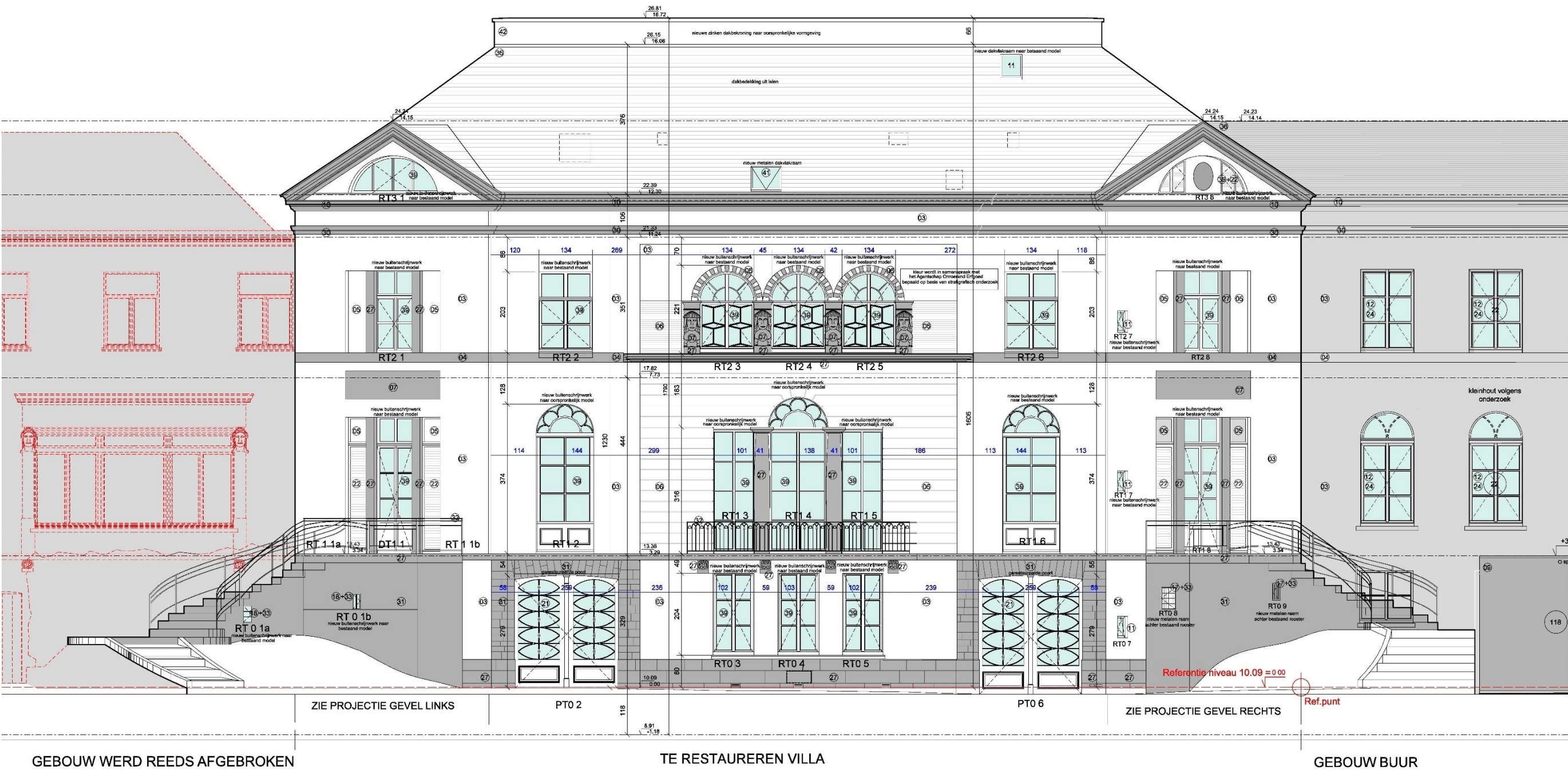

PLAN NR: BA_VOORTMAN_GB_N_01_noordgevel (straatgevel)

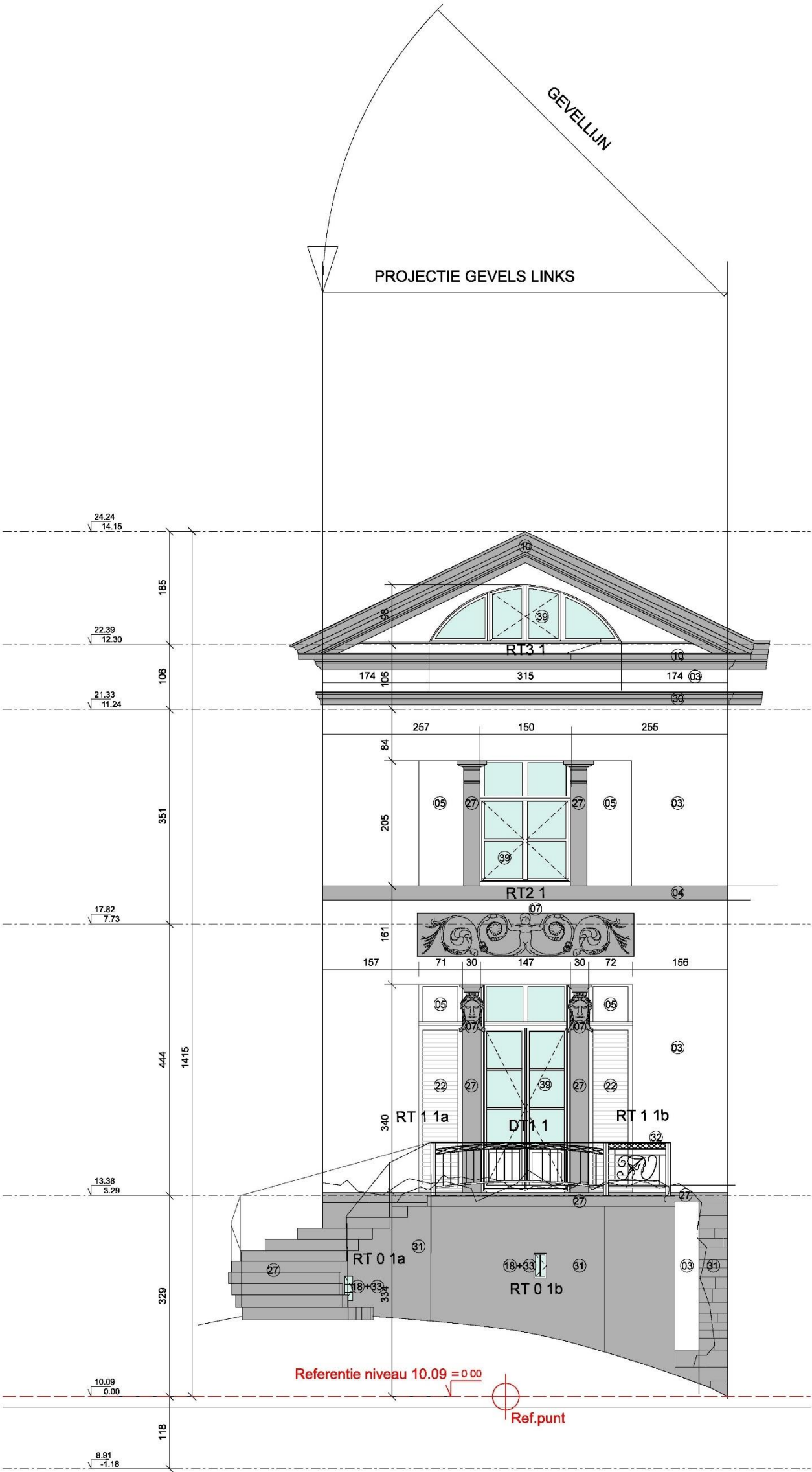
1/50

0 1 2 3 4 5m

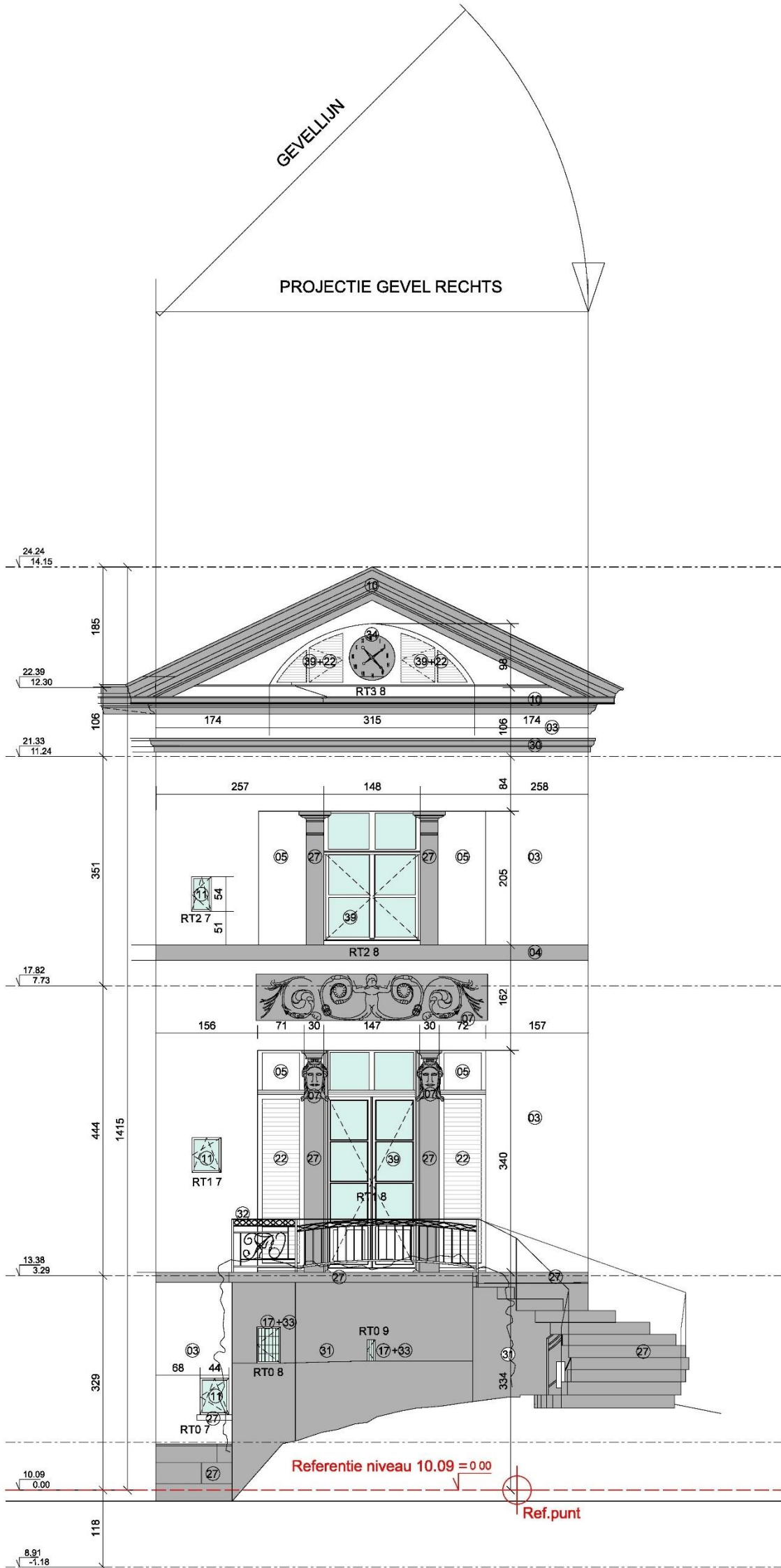
Figuur 10: Plan van de voorgevel (...)

Figuur 11: Plan van de achtergevel (..)

Figuur 12: Plan van de zijgevel links (...)

PLAN NR: BA_VOORTMAN_GB_N_04_zijgevel rechts

1/50

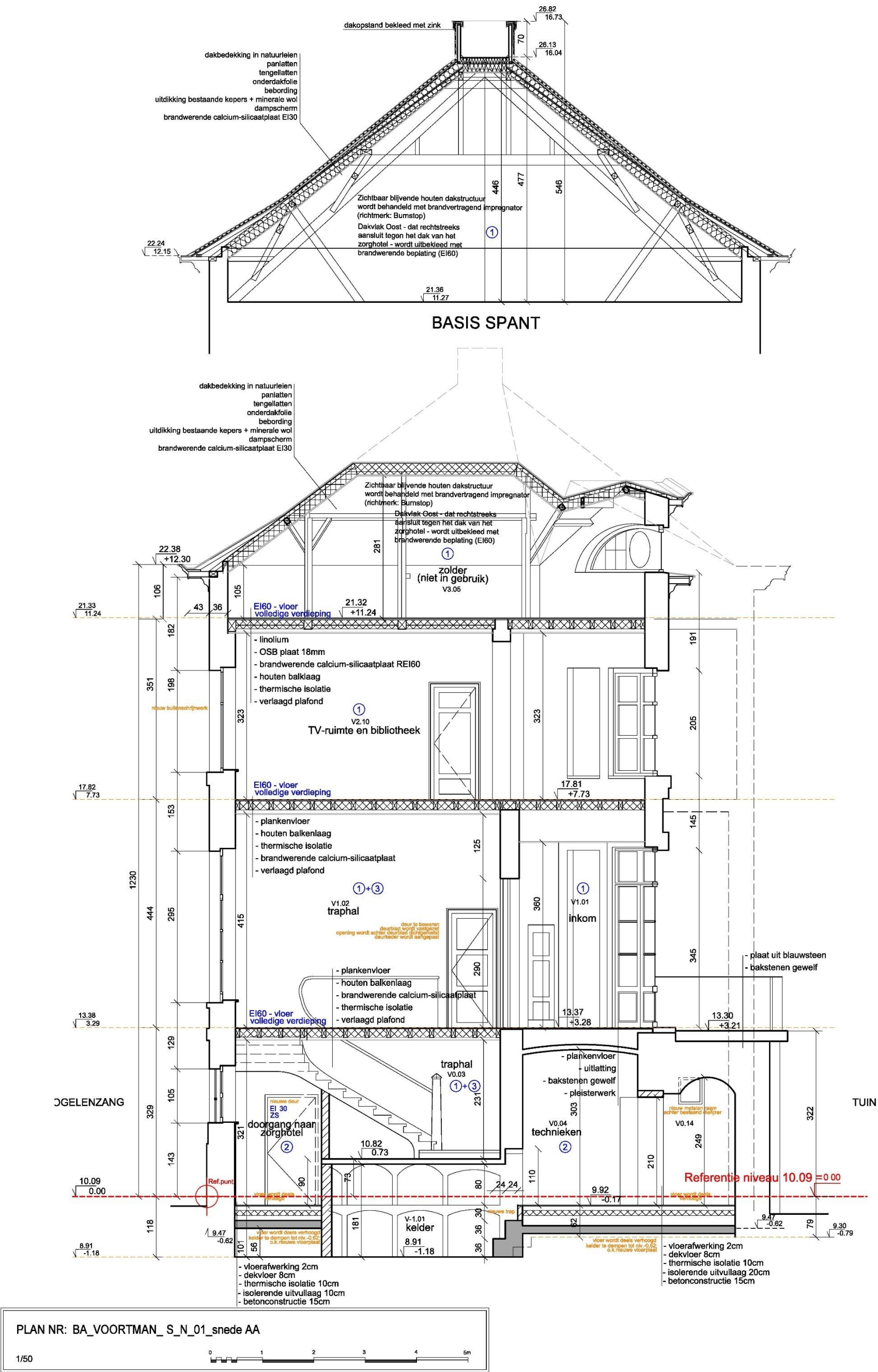
Figuur 13: Plan van de zijgevel rechts (...)

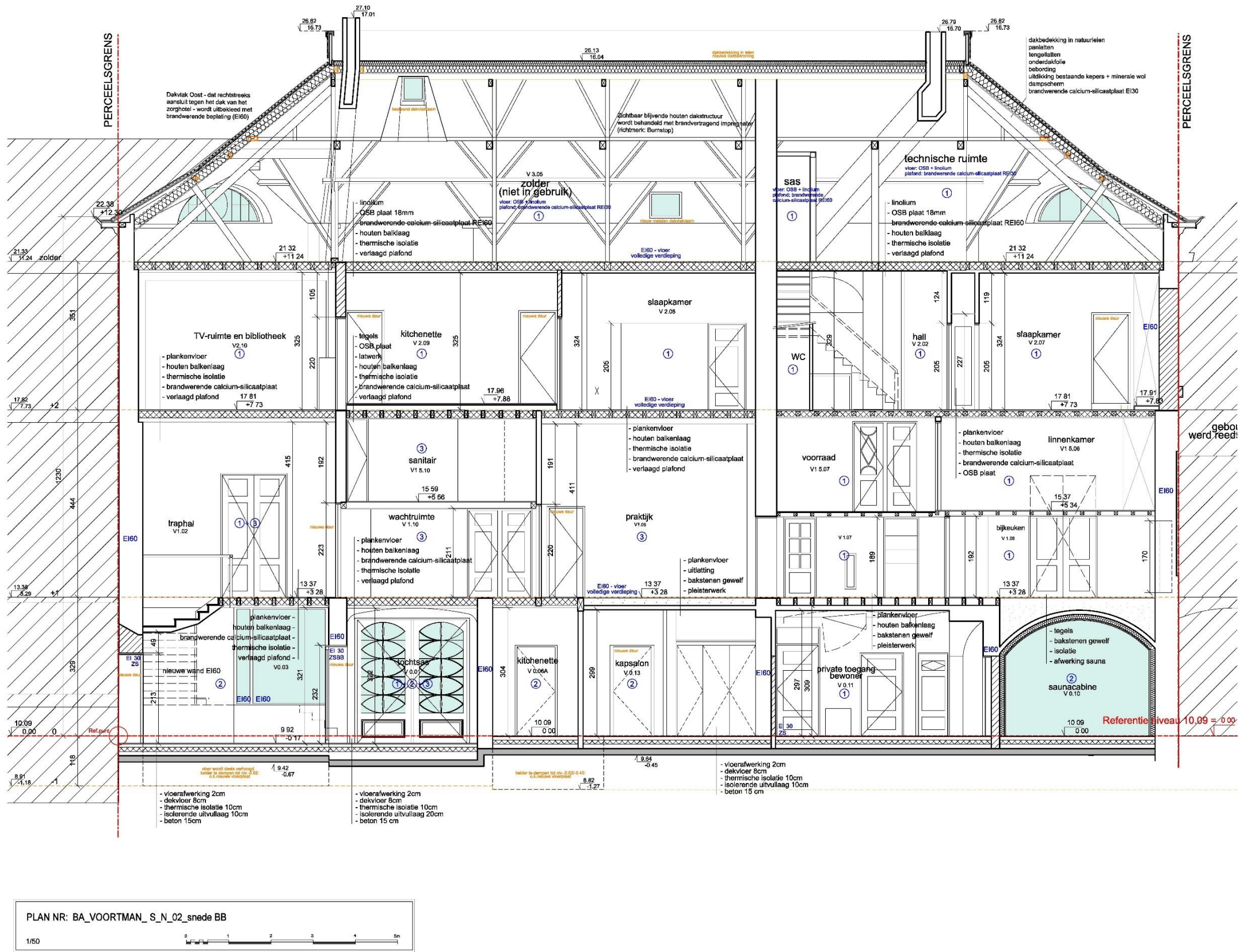
Figuur 14: Kelder- en rioleringsplan (...

Figuur 15: Plan van het gelijkvloers (...)

Figuur 16: Langsdoorsnede

Figuur 17: Dwarsdoorsnede (..)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Gravure van Braun en Hogenberg (1575-1579), de Kaart van het district Gent door Sanderus en Hondius (1641), een historische kaart van Gandavum (1649), de Villaretkaart (1746-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het Plan van Gent door Goethals (1796), het Perceelplan van Gent en omgeving (1801-1900), het Primitief Kadaster (1830-1834) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) worden negen momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

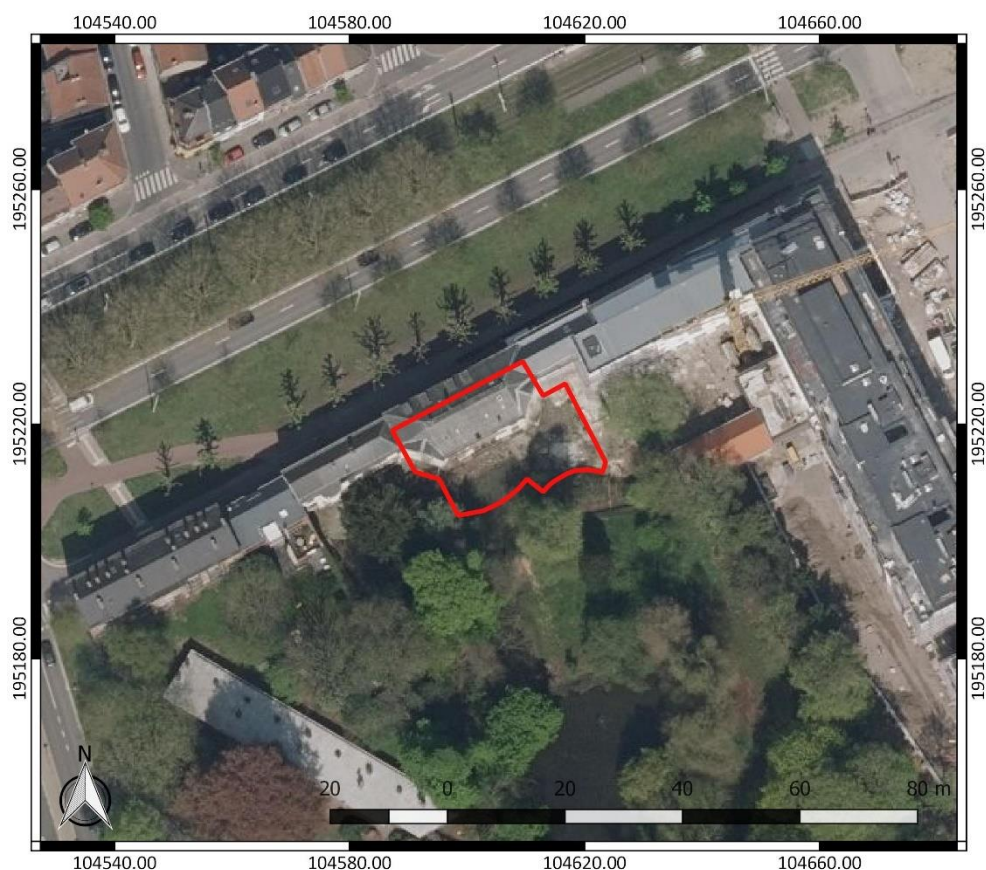
In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Bij de opmaak van de archeologienota werd ook advies gevraagd aan de dienst stadsarcheologie van de stad Gent.

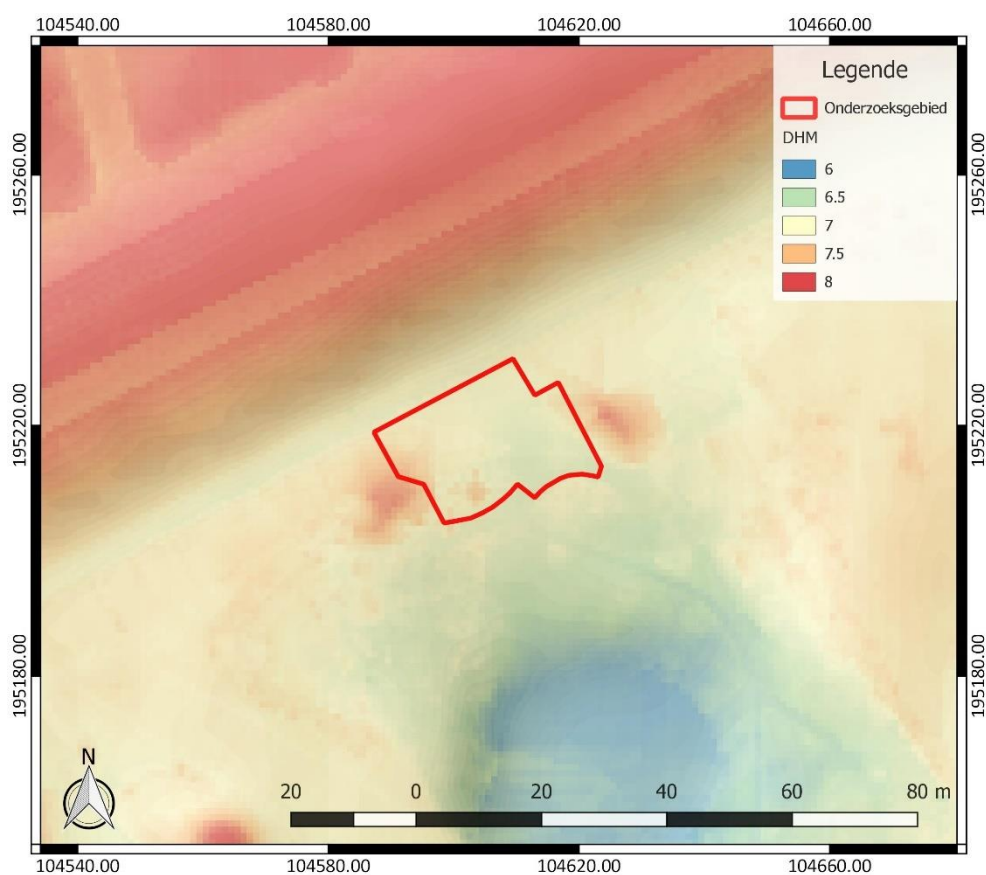
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen aan de noordelijke rand van de historische stadskern van Gent (Figuur 19). Het plangebied grenst in het noorden aan de Vogelenzang en maakt deel uit van de Rabotwijk. Op het perceel is het zogenaamde 'Huis Voortman' beschermd als monument. Samen met de tuin en bijgebouwen is het herenhuis bijkomend beschermd als stadsgezicht. Het is gerelateerd aan de site Voortman ten oosten van het terrein, waar eertijds de bedrijfsgebouwen van de vroegere katoenfabriek UCO-Texas aanwezig waren. Ten zuiden van het terrein zijn het Vogelenzangpark en het Sint-Lucasziekenhuis gesitueerd. Volgens het gewestplan behoort het onderzoeksgebied tot woongebieden met culturele, historische en/of esthetische waarde. Op hydrografisch vlak behoort het tot het Bekken van de Gentse kanalen. Door de dense bebouwing zijn er weinig waterlopen aanwezig in de directe omgeving. De enige waterloop in de buurt is het Verbindingskanaal, dat ten noorden van het onderzoeksgebied stroomt (Figuur 21).

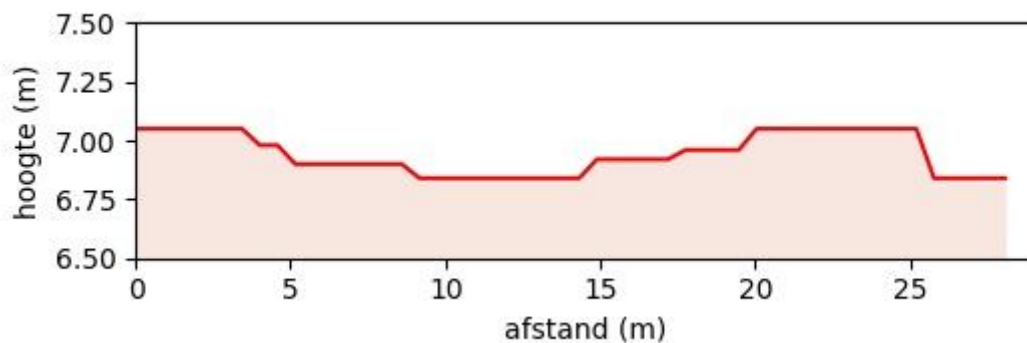
Figuur 19: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 20: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 21: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 22: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch situeert Gent zich ter hoogte van de zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei (de Boven-Scheldevallei). Deze vormt een brede vlakte, gelegen op een gemiddelde hoogte van 10 m TAW. De zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei neemt de vorm aan van een brede zandige vlakte, die ontstaan is tijdens het fluvioperiglaciaal Weichseliaan. Het gebied ontwikkelde zich tot een laagterras door de Holocene insnijding van de Schelde. De topografie is vrij vlak tot licht golvend, als gevolg van de morfologie van de fluvioperiglaciaal afzettingen. In de streek komen lokale

opstuivingen of dekzandaccumulaties voor, waardoor er topografische verhogingen van ongeveer 1 m ontstaan zijn.³

De historische kern van Gent is gesitueerd op beide oevers van de Leie en de Schelde en hun samenvloeiing ter hoogte van de vroegere Sint-Baafsabdij. Zandige hoogten langsheen de valleien kunnen tot 15 m TAW reiken, met als uitzondering de Blandijnberg, met zijn 28 m de hoogste top.⁴ Gent wordt bovenal gekenmerkt door twee hoofdaccenten: de droge, zandachtige Blandinusberg en de vochtige moerassige dalbodem. De dalbodem ten noorden van de Blandinusberg was eertijds opgebouwd uit een groot aantal vertakkingen van waterlopen, waardoor de lage stad een soort amalgaam werd van onregelmatig gevormde eilandjes. Deze vertakkingen werden nog aangevuld met kunstmatig gegraven grachten. In de dalbodem zijn tevens een aantal hoger gelegen zandheuveld bewaard gebleven.⁵ De Rabotwijk is eerder vlak en wordt begrensd door de iets hoger gelegen gedempte stadswal (Figuur 20). Het onderzoeksgebied situeert zich net ten zuiden van deze stadswal en kent minimale hoogteverschillen die te situeren zijn tussen de 6,8 m en 7 m TAW (Figuur 22).

Figuur 23: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

³ Vermeire *et al.* 1999, 6-7

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Historische stadskern van Gent [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140021> (Geraadpleegd op 18-06-2019)

⁵ Gent - middeleeuwse stadskern, <https://id.erfgoed.net/themas/13961> (geraadpleegd op 18 juni 2019)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 13) bestaat uit het Lid van Vlierzele, dat onderdeel is van de Formatie van Gentbrugge. Het Lid van Vlierzele bevat groen tot grijsgroen fijn zand en is soms kleihoudend, glauconiethoudend of glimmerhoudend en bevat mogelijk plaatselijk dunne zandsteenbankjes.⁶

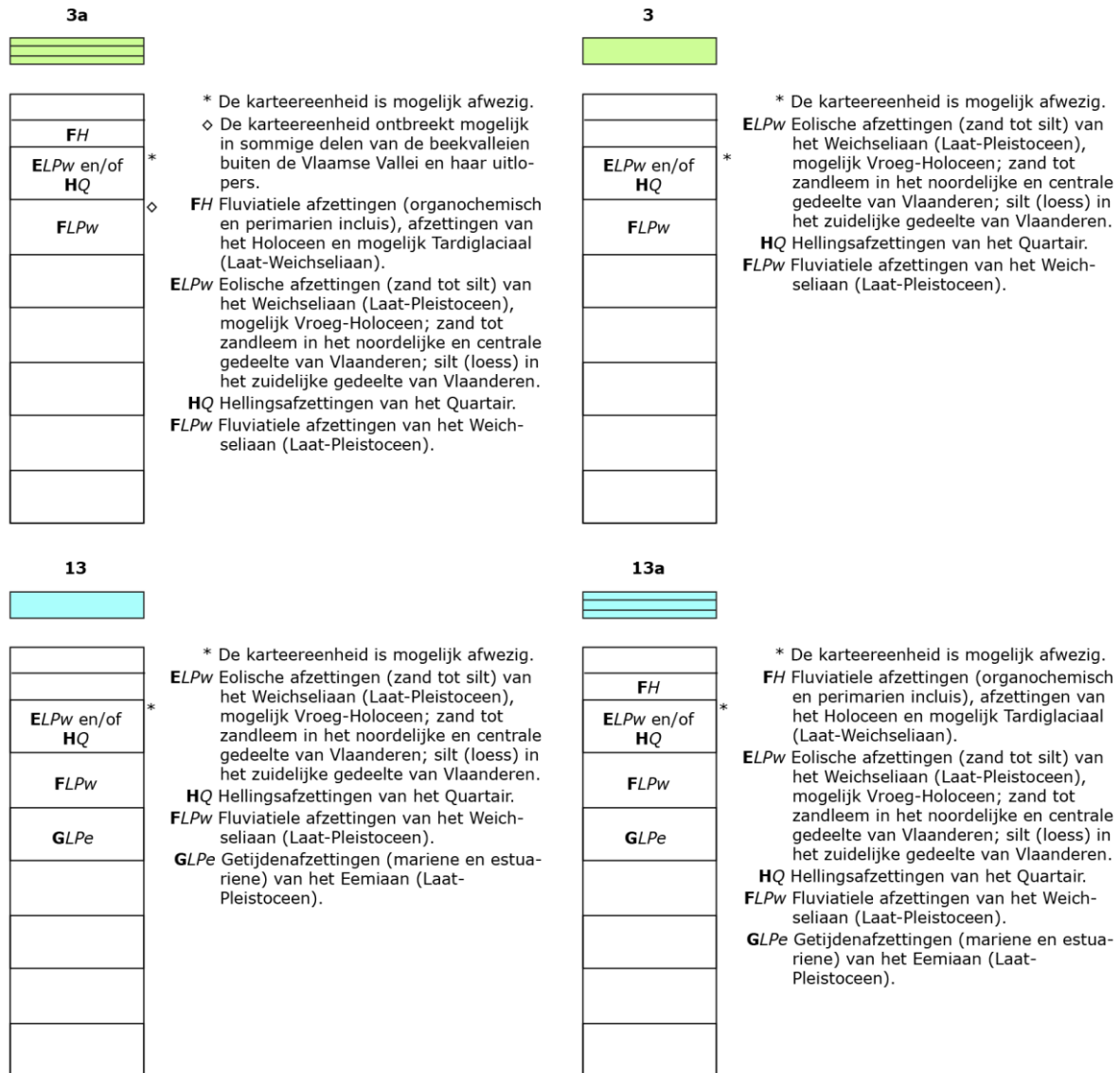
De quartairgeologische kaart (Figuur 24) geeft aan dat zich binnen het onderzoeksgebied fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimarien inclusief), afzettingen van het Holocene en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) kunnen voordoen. Hieronder komen eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) voor en mogelijk van het Vroeg-Holocene, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Helemaal onderaan bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Rondom het onderzoeksgebied zijn enkele zones aanwezig waarin de bovenste laag met fluviatiele afzettingen ontbreekt. In het blauwgekleurde gebied ten noorden van het terrein verschijnt dezelfde tweedelige sequentie, ditmaal met een onderste laag van getijdenafzettingen (mariene en estuariene) van het Eemiaan (Laat-Pleistoceen). Nog meer naar het noorden toe komen opnieuw fluviatiele afzettingen, afzettingen van het Holocene en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor.⁷

Figuur 24: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁶ www.geopunt.be/kaart

⁷ www.geopunt.be/kaart

Figuur 25: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 26) brengt het volledige onderzoeksgebied en haar nabije omgeving onder in een bebouwde zone (OB). Bij eerder archeologisch onderzoek⁸ op de site Voortman werd een zandbodem vastgesteld, die algemeen genomen vanaf een variërende diepte tussen ca. 2 m en 3,5 m, een kleibijmenging heeft. Daarboven zijn doorgaans steenpuin en assen aanwezig als nevenbestanddeel.⁹ In de onderzochte zone werd de C-horizont vastgesteld op een hoogte tussen 4,80 en 5,30 m TAW. Dit is circa 1,55 tot 2,30 m onder het maaiveld. De hoogte van de C-horizont neemt toe in noordelijke richting, naar de Blaisantvest toe.¹⁰

Bij het bodemonderzoek werden overigens binnen het onderzoeksgebied verontreinigingen vastgesteld met arseen, minerale olie en BTEX (aromatische koolwaterstoffen, met name benzeen, toluen, ethylbenzeen en xyleen). De vastgestelde aanwezigheid van arseen en minerale olie veroorzaken geen kans op nadelige effecten of ernstige bedreiging.¹¹ Om de stand van het

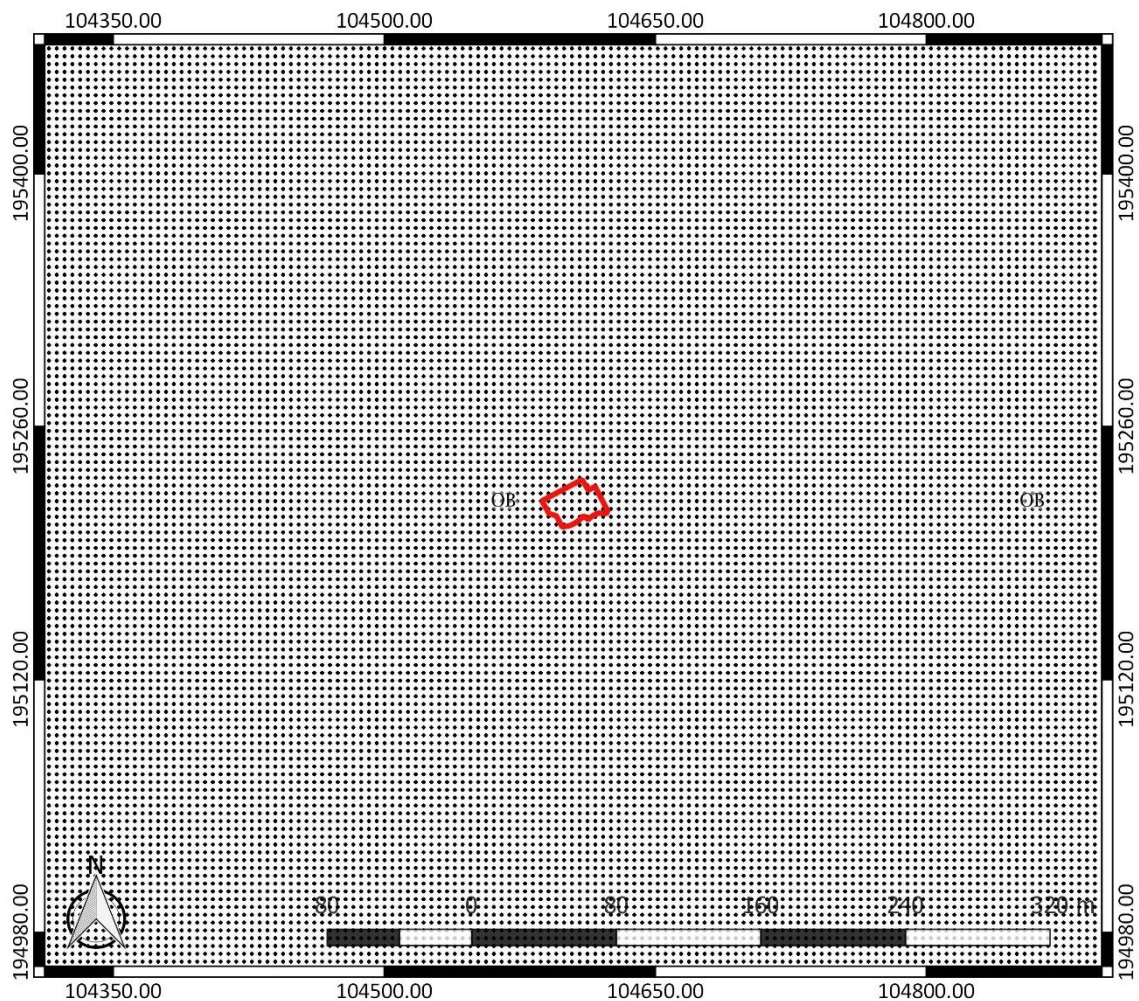
⁸ Bruggeman/Reyns 2015

⁹ Labo Devlieger bvba, 10-14

¹⁰ Bruggeman/Reyns 2015, 37

¹¹ Labo Devlieger bvba, 5

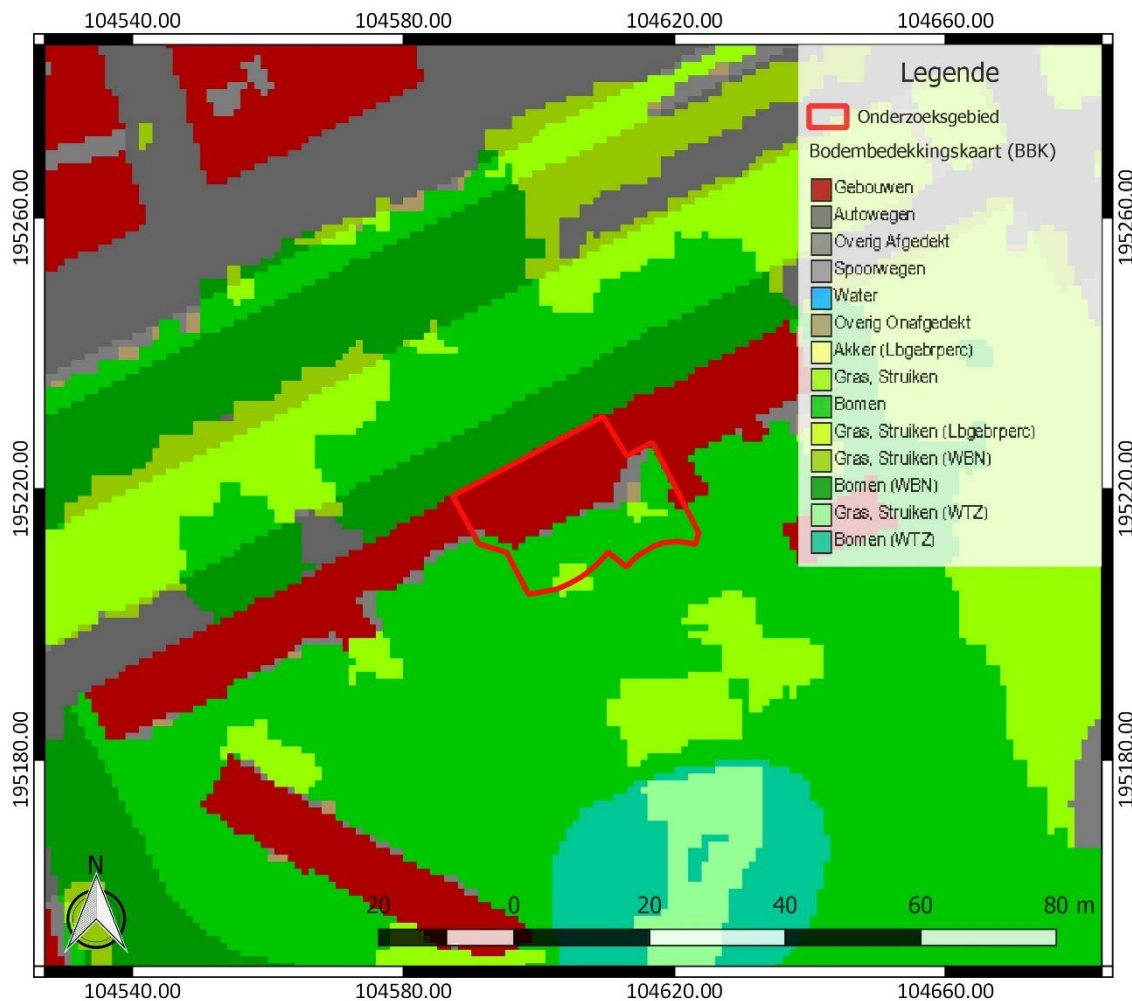
grondwater te kennen in functie van het bouwproject werden eveneens twee peilbuizen geplaatst. Daarbij werd vastgesteld dat het grondwater zich op circa 1,8 m onder het maaiveldniveau bevindt (5,30 m TAW). Het waterniveau werd opgemeten in augustus (lage stand).¹²

Figuur 26: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemgebruiksk kaart bevestigt dat het grootste deel van het onderzoeksgebied bebouwd is (Figuur 27). De rest van het terrein is in gebruik als tuinzone. Dit stemt overeen met het uitzicht op een recente luchtfoto (Figuur 19).

¹² BM Engineering 2015, 4-5

Figuur 27: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De Keltische naam *Ganda*, waarvan de naam Gent afgeleid is, zou een toponiem zijn voor samenvloeiing of monding en verwijst naar de samenvloeiing van Schelde en Leie. De naam verwijst naar een nederzetting ten oosten van de samenloop. Sinds de oprichting van de Sint-Baafsabdij (*Ganda*) en de Sint-Pietersabdij (*Blandinium*) in de 7de eeuw is Gent historisch beter gekend. In de 9de eeuw groeide de agrarische nederzetting op de Zandberg (links van de Schelde), toen Gandavum genoemd, uit tot een portus met handelskarakter. Op het einde van de 9de of het begin van de 10de eeuw werd op de plaats van het huidige Gravensteen een grafelijk castrum opgericht. Daarrond kwam een tweede stadsuitbreiding tot stand. Getuige van deze tweede staduitbreiding is onder meer de Sint-Jacobskerk, die zich vlakbij het onderzoeksgebied bevindt. De Vrijdagmarkt zou tot stand gekomen zijn in de 13de eeuw.¹³

Vanaf de 12de eeuw verwierf Gent stadsrechten. Rond 1100 werd een watergordel van deels natuurlijke waterlopen en deels gegraven grachten aangelegd rondom de stad, die zo een kuip van 80 ha groot vormde. Langs de gordel werden vier stadspoorten voorzien, evenals versterkingen van wallen, gemetselde muren, torens en sluizen. In de 13de eeuw breidde het stadsgebied zich verder uit en werd ze opnieuw omwalsd. Onder andere het waterzieke overstromingsgebied tussen Ottogracht en Minnemeers werd opgehoogd en verkaveld. Dit gebied was eertijds in gebruik als upstallen, graasweides voor het vee van de Gentse burgers. In de 16de eeuw kreeg het stedelijk gebied een

¹³ Gent - middeleeuwse stadskern, <https://id.erfgoed.net/themas/13961> (geraadpleegd op 18 juni 2019)

nieuwe versterkte vestinggordel. Gedurende de hele 17de en 18de eeuw werden de stadsfortificaties aangepast. In de 19de eeuw ontwikkelde Gent zich als een industriële grootstad. Afschaffing van de octrooirechten maakte bewoning buiten de stadsgrenzen mogelijk, wat het ontstaan gaf van de 19de-eeuwse gordel. Tot in de 17de eeuw waren de houten huizen in de meerderheid. Dankzij een stedelijk reglement uit 1618 werd een stenen gevel voor elk nieuw pand verplicht.¹⁴

De stad kende een calvinistisch bewind van 1577 tot 1584, met als belangrijkste figuren Hembyze en Ryhove. In deze periode werd een nieuwe gebastioneerde omheining rond Gent aangelegd. De eerste werken startten in 1572 maar de belangrijkste werden sinds 1577 uitgevoerd. Men volgde hierbij grotendeels de lijn van de tweede omheining maar in het oosten kwam men dichterbij de stad en nam men de bewaard gebleven delen van het Spanjaardskasteel op in de versterking. Deze omheining had de karakteristieke driehoekige vorm, die het Gentse grondgebied zou blijven typeren tot het einde van de achttiende eeuw. De straat Vogelenzang vormde de grenslijn van de oude stad door de Lieve, gedempt in 1972. De moerassige gronden rond de stad kon men door de bouw van de sluizen onder water zetten bij eventuele aanvallen.¹⁵

De Rabotwijk bestond eertijds uit moerassig gebied ten noordwesten van de oude versterkte sluis, genaamd "het Rabot", op de 16de-eeuwse stadsomwalling. Het afschaffen van de octooirechten in 1860 leidde tot het verstedelijking van het gebied na het dempen of overwelven van de omwallingsgrachten Blaisantvest en Begijnvest.¹⁶ De oude Vogelenzanggracht werd in de 16de eeuw naar de Sasvevaart toe ontdudd met een buitenvest die doorgetrokken werd doorheen Meerhem. De Groene Brielwijk was één van de oude stadswijken tussen de Leiebocht, de Lieve en de vroegere Vogelenzanggracht die doorkruist werd door enkele oude straten en voorheen door talrijke waterloopjes. Het gebied bleef lang overwegend moerassig gebied met verspreid enkele kloosters en textiel fabrieken. Zo werd ook de fabriek van UCO Texas hier opgericht in 1790 wegens de gunstige bodemgesteldheid voor de katoenindustrie.¹⁷

In 1790 richtten Frans De Vos en zijn schoonbroer Abraham Voortman een katoendrukkerij op. De fabrieksgebouwen werden opgetrokken aan de huidige Vogelenzang, de toenmalige Quai du Ramage. Na vijftien jaar verliet De Vos, die de financieel beheerder was, het vennootschap en bouwde Abraham Voortman, die aanvankelijk enkel de technische leiding op zich nam, de drukkerij verder uit tot de grootste katoendrukkerij van Gent. Hij zorgde onder meer voor de toevoeging van een mechanische weverij, een constructieatelier en een mechanische spinnerij. Na het overlijden van Abraham Voortman in 1810, werd het bedrijf voortgezet door zijn zoon François Voortman en zijn vrouw Marie De Vos. François Voortman werd nadien op zijn beurt opgevolgd door een andere telg uit de Voortmanfamilie. Het beheer van de fabriek bleef in de handen van de familie tot aan de fusie met de N.V. La Louisiana in 1957. De fabriekssite zelf werd gaandeweg verder uitgebouwd. Dit wordt weerspiegeld op de historische kaarten van Gent.¹⁸ De katoendrukkerij A. Voortman onderging in 1876 een naamsverandering. De N.V. Texas trok onder haar nieuwe naam vele nieuwe investeringen aan en zorgde zo voor een verdere ontwikkeling van de fabriekssite.¹⁹

¹⁴ De Potter 1969, 118; De Vinck 1976, 8

¹⁵ Gent - middeleeuwse stadskern, <https://id.erfgoed.net/themas/13961> (geraadpleegd op 18 juni 2019)

¹⁶ Rabotwijk, <https://id.erfgoed.net/themas/14003> (geraadpleegd op 18 juni 2019)

¹⁷ Gent zestiende-eeuwse stadsuitbreiding, <https://id.erfgoed.net/themas/14751> (geraadpleegd op 18 juni 2019)

¹⁸ Architectenbureau Van Acker en Partners 2015, 3

¹⁹ Ibid., 5

Figuur 28: Situatie omstreeks 1895, zicht vanop Vogelenzang (Museum over industrie, arbeid en textiel, detail briefhoofd (overgenomen uit: Architectenbureau Van Acker en Partners 2015, 5))

De eerste afbeelding van het onderzoeksgebied komt voor op de historische gravure van Braun en Hogenberg uit 1575-1579 (Figuur 29). Het onderzoeksgebied is gelegen in een open landschap. Waarschijnlijk moet het onderzoeksgebied iets meer naar het noorden gesitueerd worden. Het perceel waarin de onderzoekszone ligt, is onbebouwd en is aangegeven als natte grond. De eerstvolgende historische kaart met de aanduiding van het onderzoeksgebied is de Kaart van het district Gent, opgetekend door Sanderus en Hondius in 1641 (Figuur 30). De georeferentie is ook hier niet helemaal correct. Op het terrein zijn parallel aangelegde grachten waar te nemen, naast een gebouw. Dit kan wijzen op het gebruik als bleekweide. Een andere mogelijke verklaring voor de aanwezigheid van de grachten is dat het terrein zeer nat was en dat de grachten het terrein moesten draineren. Het terrein lijkt nog steeds gebruikt als grasland of als akkerland. In vergelijking met de kaart van Braun, valt vooral de stadsomwalling ten noorden van het terrein op. Het onderzoeksgebied wordt nog net tot de middeleeuwse stadskern gerekend. Ook valt op dat de percelen verder ingedeeld zijn en dat de bebouwing langs de Lieve en de omwalling ondertussen toegenomen is.

Het onderzoeksgebied is eveneens te bemerken op een historische kaart uit 1649 van het toenmalige Gandavum (Figuur 31). Deze kaart toont eigenlijk een gelijkaardige situatie. Zeker de verschillende omringende percelen die ingezet zijn als bleekweide vallen op en tonen duidelijk de bloei van de katoennijverheid aan op dat moment.

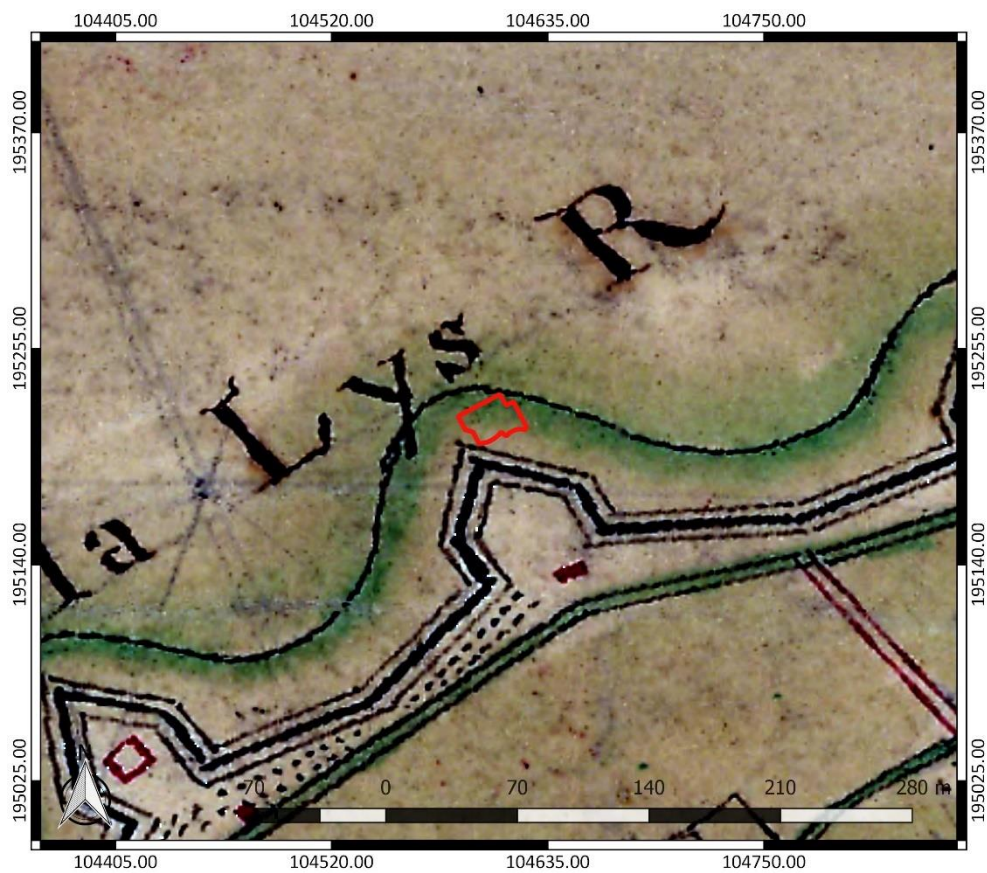
Figuur 29: Gravure van Braun en Hogenberg, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 30: Kaart van het district Gent, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 31: Gandavum vulgo Gent, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

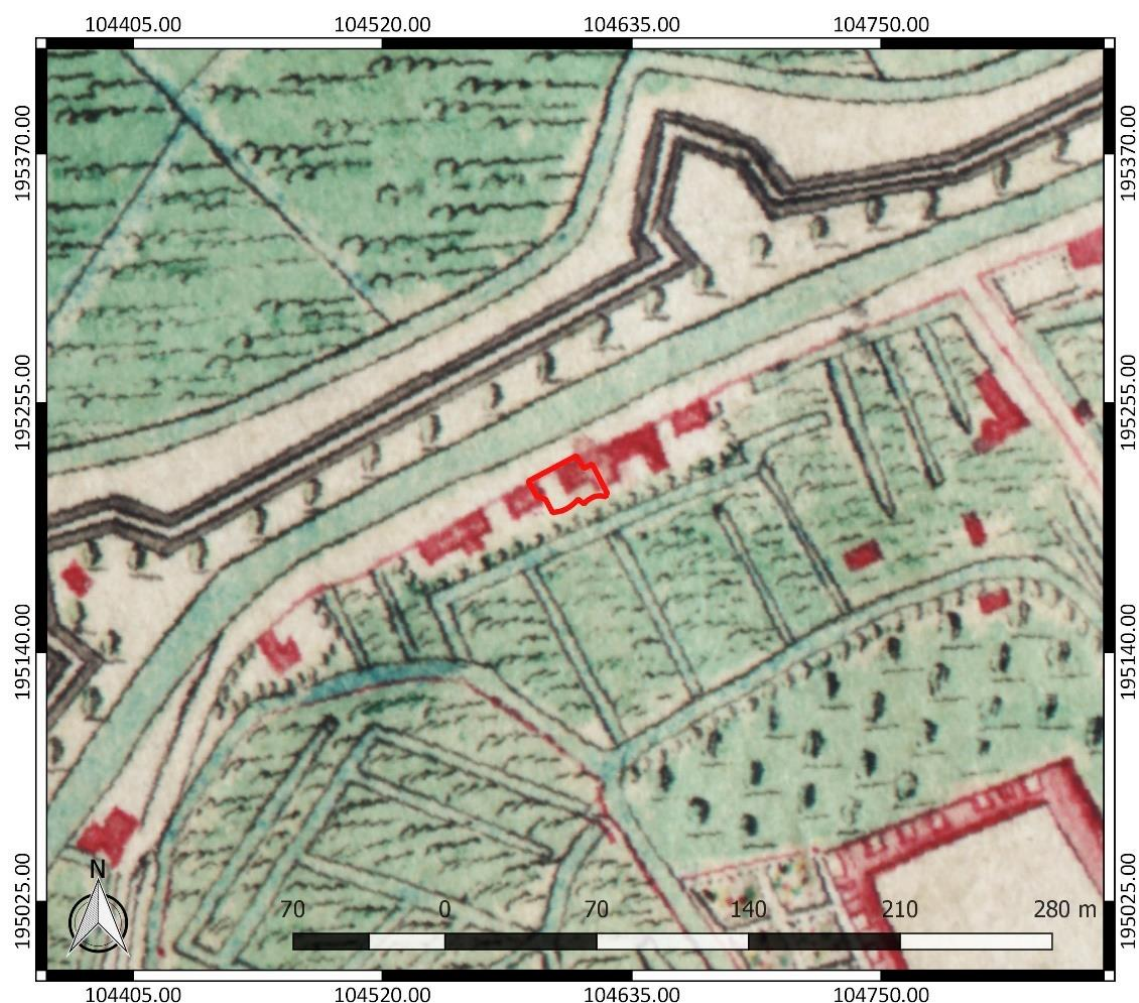

Figuur 32: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), wordt het onderzoeksgebied aangeduid buiten de stadskern (Figuur 32). De ligging van het onderzoeksgebied moet meer naar het zuiden toe aangepast worden. Van deze kaart kunnen we eigenlijk weinig afleiden, de precieze invulling van het terrein is namelijk niet duidelijk weergegeven en ook de bebouwing stemt niet overeen met de eerder besproken historische kaarten.

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is reeds bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied (Figuur 33). Het gaat hier echter nog niet om het huidige huis Voortman. Dat dateert pas van 1816. Mogelijk was dit al één van de eerste katoenfabrieken die de omgeving later zullen kenmerken. Ten noorden van het terrein is de Leie op te merken en aangrenzend de middeleeuwse stadsomwalling.

De volgende kaart die het onderzoeksgebied karteert is het Plan van Gent (Figuur 34). Het stadsplan werd opgemaakt in 1796 door G. Goethals. Op het perceel zien we gebouwen die mogelijk al opgetrokken waren als fabrieksgebouwen van de katoendrukkerij UCO-Texas. Eind 18de-begin 19de eeuw werden aan de Vogelenzang magazijnen en garages gebouwd. Aansluitend werden de Villa Voortman en hierbij de huidige magazijnen en ateliers in het noordwesten van het fabrieksterrein opgetrokken.²⁰

Figuur 33: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bedrijfsgebouwen, UCO-Texas [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/19964> (Geraadpleegd op 18-06-2019)

Figuur 34: Plan van Gent, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 35: Perceelplan van Gent en omgeving, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

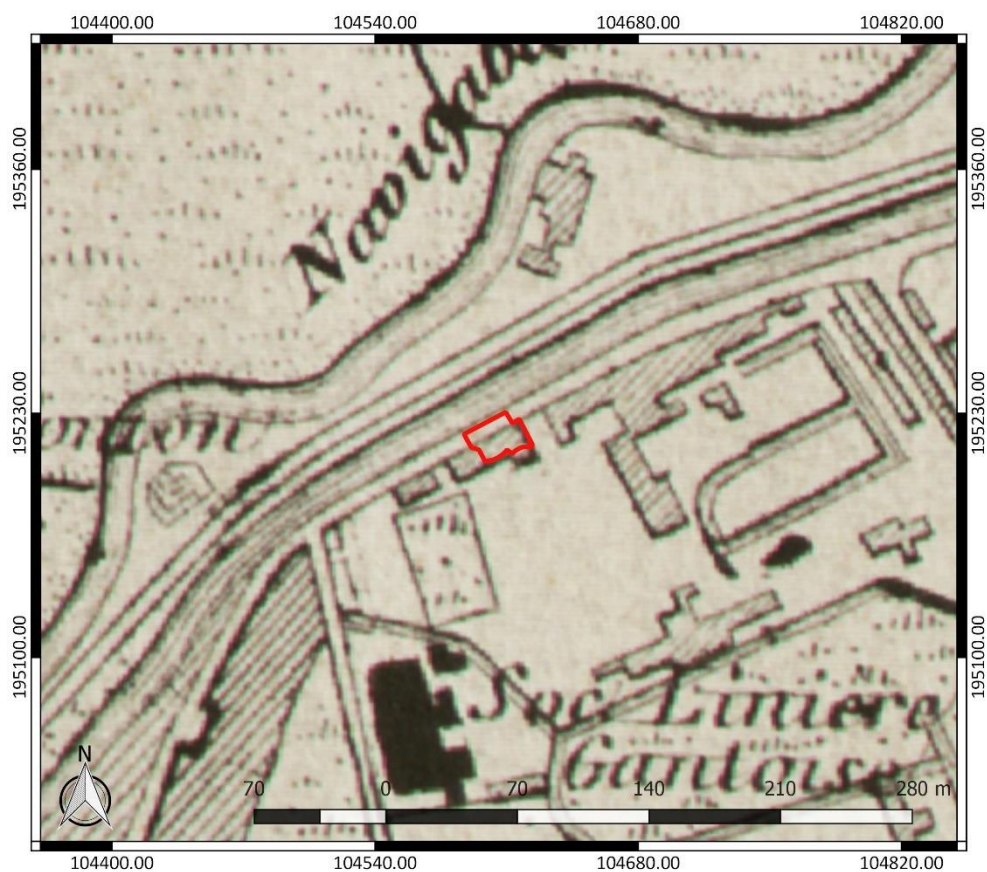
Pas in de 19de eeuw is de samenstelling van de fabrieksgebouwen sterk gewijzigd, zoals te zien is op het Perceelplan van Gent en omgeving (1801-1900) (Figuur 35). Voor het eerst is ook het huis Voortman afgebeeld. De woning werd gebouwd in 1816 naar een ontwerp uit 1810 door de Gentse architect J.B. Pisson als buitenhuis voor de familie Voortman.²¹ De stadsomwalling is niet meer aanwezig in het landschap. Op de gedempte stadswal werd de Blaisantvest aangelegd.

Het Primitief Kadaster geeft een weergave van de waterlopen die op dat moment stroomden in de buurt van het onderzoeksgebied (Figuur 36). We zien de Lieve nog steeds ten noorden van het terrein, net als de walgracht. Ten oosten van het terrein is een grachtstructuur aanwezig, die vermoedelijk voorzien werd in functie van de katoenproductie.

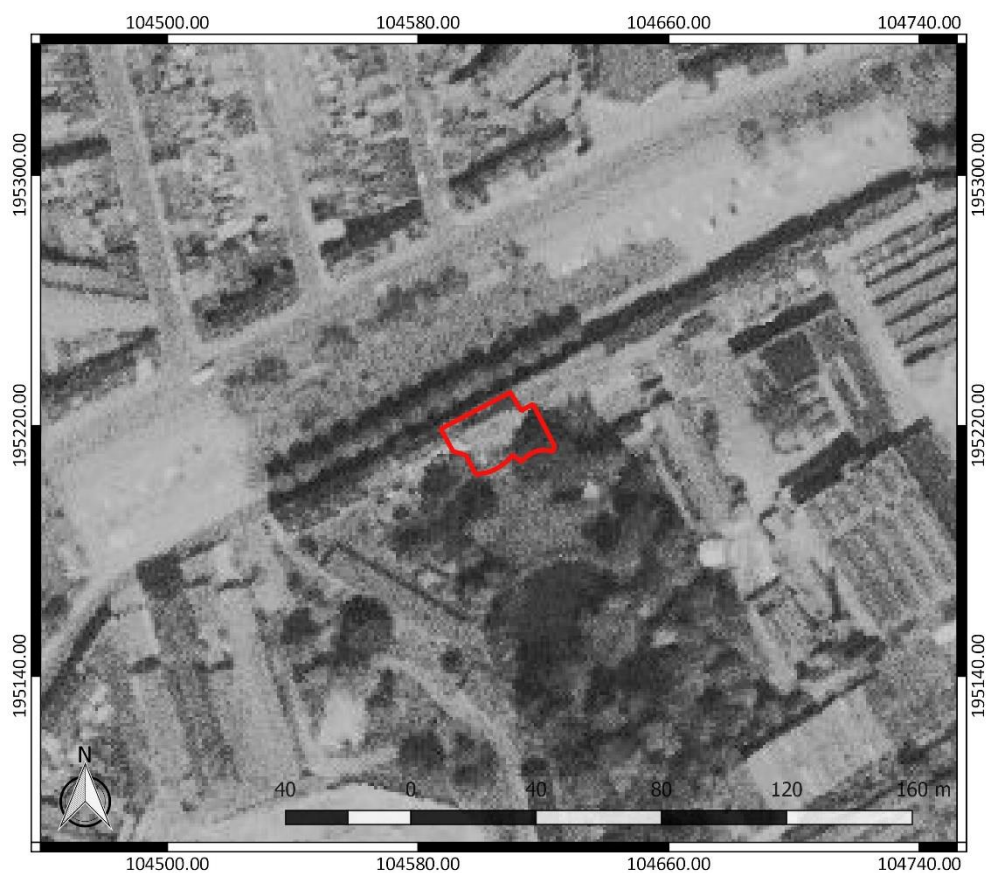

Figuur 36: Primitief Kadaster, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

²¹ Herenhuis Voortman, <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/9804> (geraadpleegd op 18 juni 2019)

Figuur 37: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 38: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 39: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Vandermaelenkaart (Figuur 37) toont nu duidelijker het herenhuis en aanpalend industrieel gebouw in de Vogelenzang. Achteraan het huis werd een ruime landschapstuin met vijver en aanhorigheden, zoals o.a. een wagenhuis, aangelegd.²² De katoenfabriek ten oosten van het onderzoeksgebied is ondertussen verder ontwikkeld en bestaat nu uit een aantal magazijnen, garages en ateliers, bestemd voor de katoenspinnerij en -drukkerij.

Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 38) zien we een gebouw omgeven door groengebied. Ten noorden van het terrein stroomt de Lieve niet langer doorheen het landschap. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 39) toont weinig verandering, afgezien van de bebouwing die is toegenomen. De rest van de omgeving wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van verschillende fabrieksgebouwen en sociale wooneenheden. Het beeld komt in grote mate overeen met het beeld dat we zien op een luchtfoto uit 2018 (Figuur 19). De villa zelf bleef onaangeroerd, de aanpalende gebouwen (Vogelenzang 21 en Vogelenzang 24) werden echter recent afgebroken.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een vastgestelde archeologische zone, namelijk de 'Historische stadskern van Gent' (Figuur 33). Wat betreft de afbakening wordt er traditioneel van uitgegaan dat de aanwezige versterkingen in de eerste plaats louter defensieve structuren waren en als dusdanig infrastructuur met een zware belemmerende invloed op de stadsontwikkeling. De

²² Herenhuis Voortman met tuin en bijgebouwen, <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/9805> (geraadpleegd op 19 juni 2019)

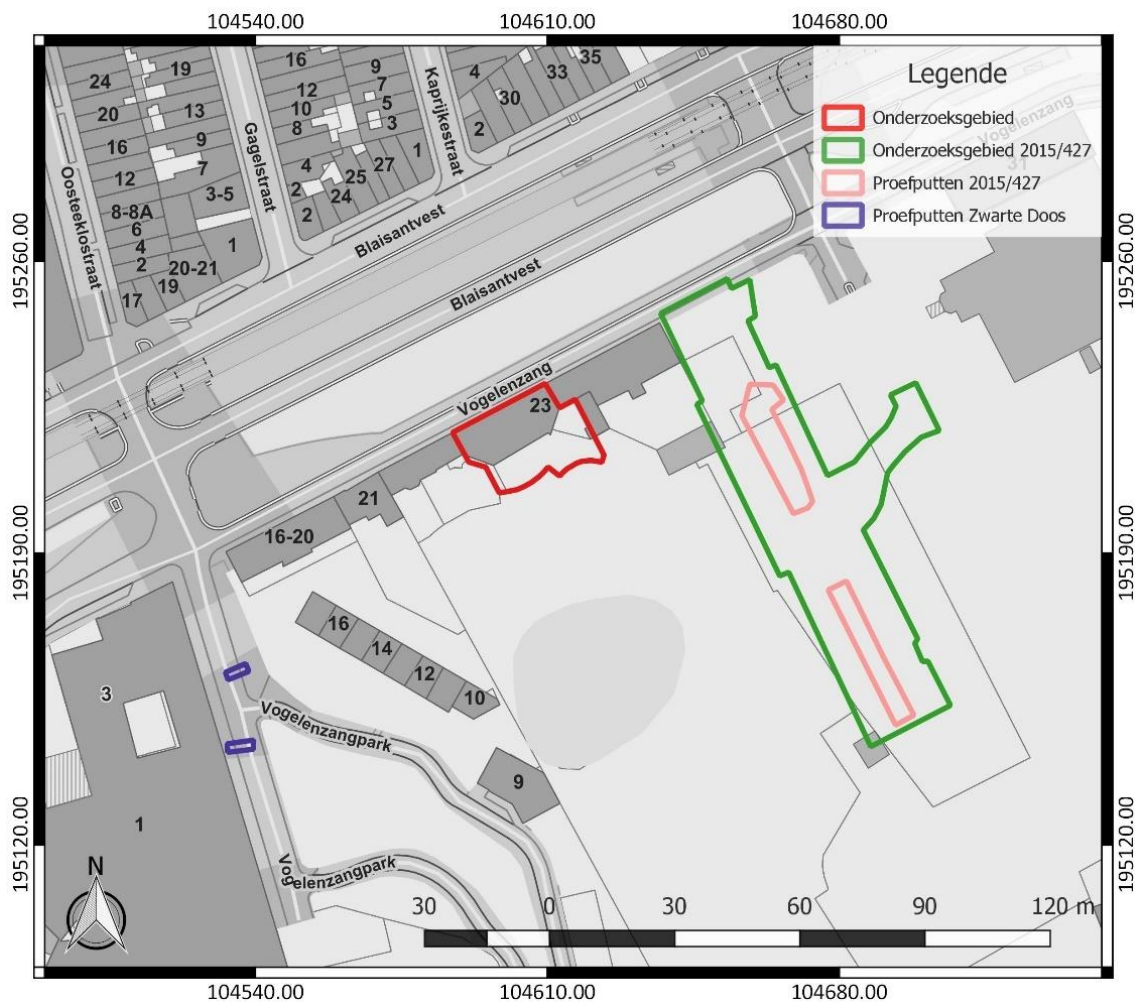
[illegible]

²⁴ Bruggeman/Reyns 2015, 7

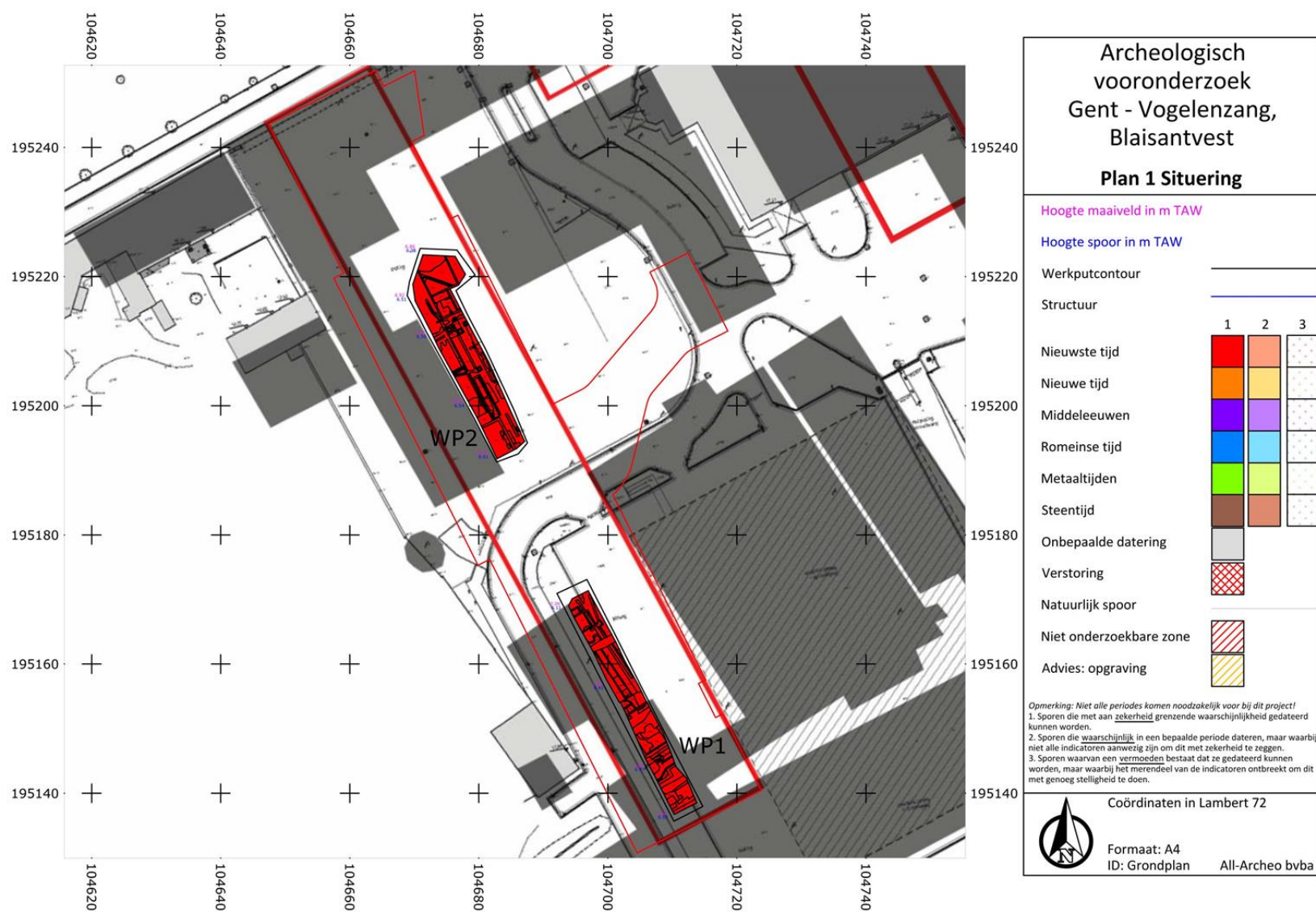
2.4.3.1.1 Eerder onderzoek op de site Voortman

Ter hoogte van de site Voortman vonden reeds twee archeologische vooronderzoeken plaats (Figuur 34). In oktober 2015 werd door de Zwarte Doos, dienst Stadsarcheologie, een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd aan het Vogelenzangpark. Bij het onderzoek aan het Vogelenzangpark werden twee proefputten aangelegd, die inzicht verschaffen in de bodemopbouw.

Bij het onderzoek aan Vogelenzangpark werden recente ophogingen vastgesteld die zijn gelegen op een afgegraven moederbodem (Fig. 71 en Fig. 72). De ophogingslagen hebben een gezamenlijke dikte van circa 1,90 m (sleuf 1) tot 2,20 m (sleuf 2). Onder de huidige verharding, met een dikte van 50 à 60 cm worden de ophogingslagen gekenmerkt door de aanwezigheid van assen. Ook op de site Vogelenzang, site Voortman, werden ophogingslagen met assen vastgesteld. Deze zijn voornamelijk beperkt tot het bovenste pakket, op het centrale deel van de noordelijke werkput na, waar ook een pakket met assen rechtstreeks op de C-horizont ligt. De ophogingslagen op de site Vogelenzang zijn voornamelijk in de nieuwe tijd te dateren. In het zuidelijk deel is nog een deel van de A-horizont vastgesteld. Hoewel de ophogingslagen met assen getuigen van het industriële verleden van beide onderzoekslocaties, werden op de onderzoekslocatie aan het Vogelenzangpark geen muurresten of andere sporen vastgesteld die inzicht geven in de werking en evolutie van de industriële site.

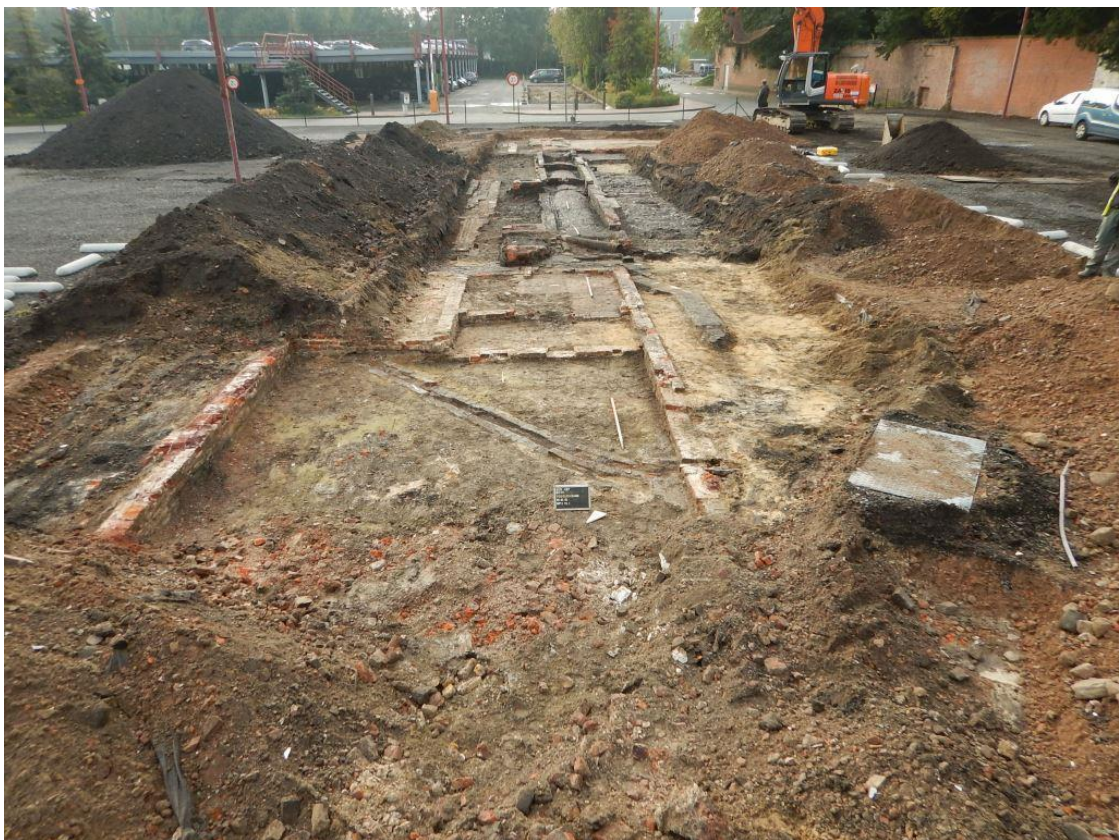
Figuur 41: Kaart met de eerdere vooronderzoeken op de site Voortman, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Figuur 42: Projectie van de aangelegde werkputten en vastgestelde sporen (vlak 1) op de situatie ca. 9151 (onderkaart: Architectenbureau Van Acker en Partners) (Bruggeman/Reyns 2015, 60, fig. 68)

Figuur 43: Industriële resten in werkput 1 (Bruggeman/Reyns 2015, 46, fig. 41)

Figuur 44: Industriële resten in werkput 2 (Bruggeman/Reyns 2015, 51, fig. 52)

In dezelfde periode werd door All-Archeo een archeologisch vooronderzoek ondernomen. Het onderzoeksgebied situeert zich meer naar het oosten toe, aan de westelijke rand van de site. Het onderzoek bestond uit twee werkputten (Figuur 42-Figuur 44).

Op historisch kaartmateriaal is te zien dat het projectgebied gesitueerd was binnen een nat gebied in de stad, aan de rand van de 14de-eeuwse stadsomwalling en dat het terrein mogelijk in gebruik was als bleekweide. Bij het archeologisch onderzoek werd aangetoond dat de onderzoekszone inderdaad aanvankelijk een nat gebied was dat, zeker vanaf de nieuwe tijd werd opgehoogd. Mogelijk zijn er ophogingen die vroeger te dateren zijn, maar vondstmateriaal ontbreekt om dit met zekerheid te stellen. Het projectgebied bleef grotendeels onbebouwd voor 1790. Enkele gebouwen zijn aangegeven op de oudere kaarten (o.m. te zien op de zgn. Ferrariskaart). Deze lijken zich echter niet te bevinden ter hoogte van de onderzoekszone (te onderkelderen deel van het projectgebied). Bij de archeologische prospectie werden geen gebouwresten aangetroffen die te dateren zijn voor de nieuwste tijd. Vanaf 1790 werden industriële gebouwen opgericht op het terrein. Ze houden verband met de katoendrukkerij. Er ontstond een intensieve bebouwing. Omstreeks 1986 kwam er een einde aan de katoendrukkerij, waarna een groot deel van de fabrieksgebouwen afgebroken is. Volgens de kaarten en plannen van de industriële site (afgaande op de situatie van 1951) is de onderzoekszone grotendeels vrij van gebouwen. Bij het onderzoek werden echter zeer veel muren aangetroffen, die een groot deel van de onderzoekspullen beslaan. Voor een deel van de aangetroffen resten kan vermoed worden dat ze buiten gebouwen gelegen waren (zoals het kasseidek), maar heel wat muurresten zijn ook aan gebouwen toe te wijzen die zich ter hoogte van de onderzoekszone bevonden.

Op basis van het bureauonderzoek kon niet ingeschat worden in hoeverre de archeologische resten verstoord zijn. Het archeologisch onderzoek kon hier wel een inschatting van maken. Voor de industriële resten op het terrein werd een zeer goede bewaring vastgesteld, waarbij zelfs vloerniveaus en wegdekken werden vastgesteld. Het terrein lijkt ter hoogte van de onderzoekslocatie licht opgehoogd na het beëindigen van de industriële site. Het onderzoek kon ook nog oudere fasen op het terrein registreren. De oudere fasen zijn in grote delen van het onderzoeksterrein echter in belangrijke mate verstoord door de industriële resten. Het onderzoek toonde aan dat het ophogingspakket en de bovenliggende verharding, dat steenpuin en assen bevat, een gezamenlijke dikte heeft van circa 1,55 tot 2,20 m. Dit is in het algemeen minder dan verwacht werd op basis van de uitgevoerde boringen in het kader van het bodemonderzoek.

Er werden ook heel wat sporen aangetroffen. Het leeuwendeel bestaat uit muren, vloeren, en gewelven. Daarnaast werden heel wat ophogingslagen vastgesteld. Grondsporen zijn beperkter, maar toch duidelijk aanwezig. Het gaat om een aantal kuilen, greppels, insteken en opgevulde leidingsleuven. In het zuidelijke deel van het terrein bevatten de onderste ophogingslagen, te dateren voor de industriële fase, geen vondsten die de lagen kunnen dateren. Er zijn wel sporen die door deze lagen gaan en die kunnen bijdragen in het bekomen van een relatieve datering van de lagen. Het vondstmateriaal uit de kuilen – schaarse wandfragmenten grijs aardewerk - laat echter niet toe (het gaat mogelijk om residueel materiaal) om tot een datering te komen. Vondstmateriaal uit een gracht is te dateren op het einde van de 17de eeuw. De bovenliggende lagen, zowel in het zuiden als in het noorden van het onderzoeksgebied, zijn in de industriële fase (nieuwste tijd) te plaatsen. Dit wordt bevestigd door het vondstmateriaal. Het aangetroffen vondstmateriaal bestaat hoofdzakelijk uit gebruiksaardewerk. Archeologische resten in de omgeving omvatten hoofdzakelijk resten van bewoning uit de late middeleeuwen (vanaf de 13de eeuw) en de nieuwe tijd. Sporen binnen het onderzoeksgebied die duidelijk op bewoning wijzen, zijn niet vastgesteld. Het historisch kaartmateriaal wijst ook niet in die richting. In de nabije omgeving werd een prospectie uitgevoerd ter hoogte van Vogelenzangpark, die eveneens wijst op een gebied dat werd opgehoogd. De aanwezigheid van muurresten werd er niet vastgesteld.

Over bijna de volledige oppervlakte van de aangelegde onderzoeksputten werden industriële restanten van de textieldrukkerij aangetroffen, die in 1790 werd opgericht. Op basis hiervan wordt verwacht dat deze resten zich uitstrekken over quasi de volledige oppervlakte van het onderzoeksgebied. De resten werden aangetroffen vanaf een diepte van circa 45 tot 55 cm onder het maaiveld. De diepte van de resten van deze fase lijkt doorgaans beperkt tot de bovenzijde van de C-horizont. Het terrein is opgehoogd in de nieuwe tijd, maar mogelijk ook al vroeger. Het terrein werd niet in één keer opgehoogd. Dit gebeurde gefaseerd, met minimaal twee fasen, waarbij tussen de fasen antropogene sporen ontstonden (kuilen en greppels). De bovenzijde van de sporen bevindt zich op een diepte van 1,60 à 1,90 m onder het maaiveld in het zuidelijke deel van het projectgebied. Bij het noordelijke deel schommelt dit tussen 1,50 en 1,75 m.²⁵ De resten die dateren voor de industriële fase lijken in de eerste plaats de drainage van het terrein te moeten hebben bevorderd. De aangetroffen industriële resten zijn zowel te plaatsen in de 19de als in de 20ste eeuw. De aangetroffen restanten van een oven zijn vermoedelijk vrij recent (wellicht in het derde decennium van de 20ste eeuw te plaatsen). De aangetroffen rioleringen geven slechts een beperkt inzicht in het functioneren van de industriële site en vormen op zich onvoldoende reden om verder onderzoek uit te voeren. Een aantal ruimtes werd vastgesteld, waarvan bij een aantal de vloer is bewaard. Ook werden enkele verhardingen vastgesteld. Een deel ervan is te plaatsen in de 20ste eeuw, maar een deel ervan is reeds in de eerste helft van de 19de eeuw te dateren.²⁶

2.4.3.1.2 Onderzoek in de ruime omgeving

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 45). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied is een beperkt aantal archeologische waarden gekend. De oudste resten dateren uit de steentijd. Ter hoogte van de Geuzenberg (CAI ID 157868), ten noorden van het terrein, werd lithisch materiaal uit het neolithicum gevonden in de vorm van een geretoucheerde kling.²⁷ De volgende vondst dateert pas van de 13de eeuw. Het Sint-Jacobsgodshuis (CAI ID 157797) lag eertijds op aanzienlijke afstand ten zuidoosten van het onderzoeksgebied. Het godshuis werd opgericht ca. 1279-1283, mogelijk reeds in 1257. In de 13de eeuw had het de functie van proveniershuis, armenhuis en gasthuis. De archeologische vondstmelding is een indicator. Tot nu toe werden er echter geen materiële sporen aangetroffen van dit gebouw.²⁸ In de Sint-Margrietstraat (CAI ID 159915) kon een opgraving eveneens resten uit de 13de eeuw blootleggen. Het ging hier om twee kuilen waarin aardewerk, baksteenresten, bot en mortelfragmenten aanwezig waren. Op dezelfde locatie werd een bakstenen muur uit de 14de eeuw gevonden, net als een derde kuil met aardewerk, bot, mortel en puin, ditmaal uit de late middeleeuwen. Ook resten van het woonhuis van Rosseel uit de 19de eeuw werden vastgesteld.²⁹ Chronologisch gezien is de archeologische site op het Fratersplein (CAI ID 157828), ten zuiden van het onderzoeksgebied, de volgende relevante vondst die we hier kunnen aanhalen. Op deze locatie werden sporen van een laatmiddeleeuws klooster teruggevonden. In 1456 vestigden zich hier de fraters van de derde orde van Sint-Franciscus. In 1584 kochten de Calvinisten de gronden op en richtten er hun 'Kartuize' in. Na opheffing van de orde in 1783 werd een deel van de gebouwen omgevormd tot spinnerij. Van de op het eind van de 18de eeuw afgebroken kartuizerhuisjes werden enkele bakstenen muren teruggevonden. Het vondstenmateriaal is sterk gefragmenteerd en kan globaal tussen de 14de en de 18de eeuw geplaatst worden. Het aardewerk dat hiertussen gevonden

²⁵ Bruggeman/Reyns 2015, 63-65

²⁶ Bruggeman/Reyns 2015, 61-67

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157868, Geuzenberg I (geraadpleegd op 18 juni 2019)

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157797, Sint-Jacobsgodshuis (geraadpleegd op 18 juni 2019)

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159915, Sint-Margrietstraat I (geraadpleegd op 18 juni 2019)

werd, dateert echter uit de vroege middeleeuwen. Het betreft enkele losse vondsten. Het vroegste materiaal lijkt erop te wijzen dat er zich in de onmiddellijke omgeving reeds bewoning bevond vóór de fraters zich hier vestigden.³⁰

Ten westen van het terrein bevindt zich een vrij uitgestrekte vondstlocatie (CAI ID 151582) die evenwel op grotere hoogte gelegen is. Hier bevond zich vroeger het Nieuw Gerechtshuis. Via een proefsleuvenonderzoek kon een gracht met een breedte van 30 m aan het licht gebracht worden ter hoogte van de driehoekige configuratie van de ravelijn van de stadsomwalling die hier aanwezig was. Deze driehoekige configuratie is ook te zien op historische kaarten. Het was onderdeel van een buitenbolwerk dat bestond uit een aarden wal en een gracht. De gracht maakte deel uit van de bijkomende fortificaties die het calvinistische stadsbestuur van Gent in 1577-1579 liet aanleggen. De stadsvesting verdween langzaam na de opheffing van de tolrechten in 1860. Ook resten van het 19de-eeuwse Rabotstation werden gevonden, in het bijzijn van menselijk botmateriaal dat te dateren is vóór de aanleg van de grachtconstructie.³¹ Ten zuiden van het terrein (CAI ID 157766) werden ook eerder al proefsleuven getrokken. De vondsten wezen mogelijk op de activiteit van een pijpenbakker in deze omgeving. De vondsten omvatten stookgangen, een eesttegel afkomstig van een plaat die men kon verhitten en misbakken kleipijpen. De stempelzegel met opschrift is net als de andere vondsten onder te brengen in de nieuwe tijd.³²

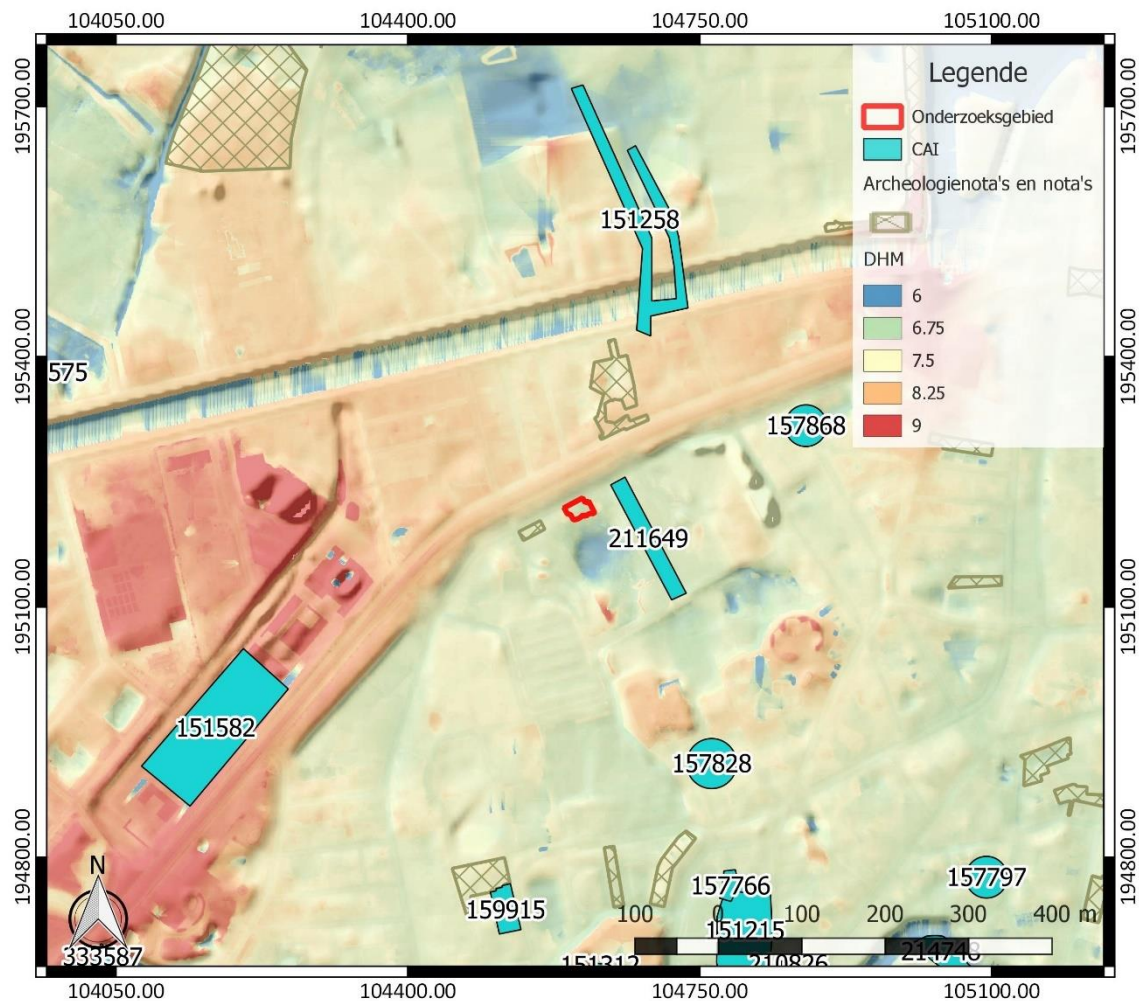
Ten noorden van het onderzoeksgebied (CAI ID 151258) werd een site met walgracht waargenomen op de kaart van Horenbault (1619). Vlakbij de gebastioneerde stadsomwalling en nabij een ravelijn kan een omwalde rechthoekige structuur gezien worden op de kaart. De omgrachting is niet helemaal dicht en er zijn geen gebouwen te zien. Mogelijk werd de site ontmanteld bij de aanleg van de gebastioneerde stadsomwalling. De datering van de structuur is onbekend.³³

³⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157828, Fratersplein 9 (geraadpleegd op 18 juni 2019)

³¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151582, Opgeëistenlaan, Nieuw Gerechtshuis (geraadpleegd op 18 juni 2019)

³² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157766, Fratersplein 7 (geraadpleegd op 18 juni 2019)

³³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151258, Nieuwevaart 51 (WSH062) (geraadpleegd op 18 juni 2019)

Figuur 45: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Gekende archeologische waarden in de omgeving wijzen er op dat er voornamelijk sprake is van een archeologische verwachting naar resten uit de steentijd en uit de middeleeuwen, vooral dan vanaf de 13de eeuw. In de 16de eeuw was het terrein in gebruik als grasland en in de 17de eeuw mogelijk als bleekweide. Vanaf de 18de eeuw tonen historische kaarten ons zeker al de aanwezigheid van bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Vandaag de dag is een deel van het terrein nog steeds bebouwd en is een deel in gebruik als tuin. Aan de andere kant zijn er ook al verschillende negatieve onderzoeken in de omgeving gebeurd, waarbij naar voor kwam dat het terrein in het verleden

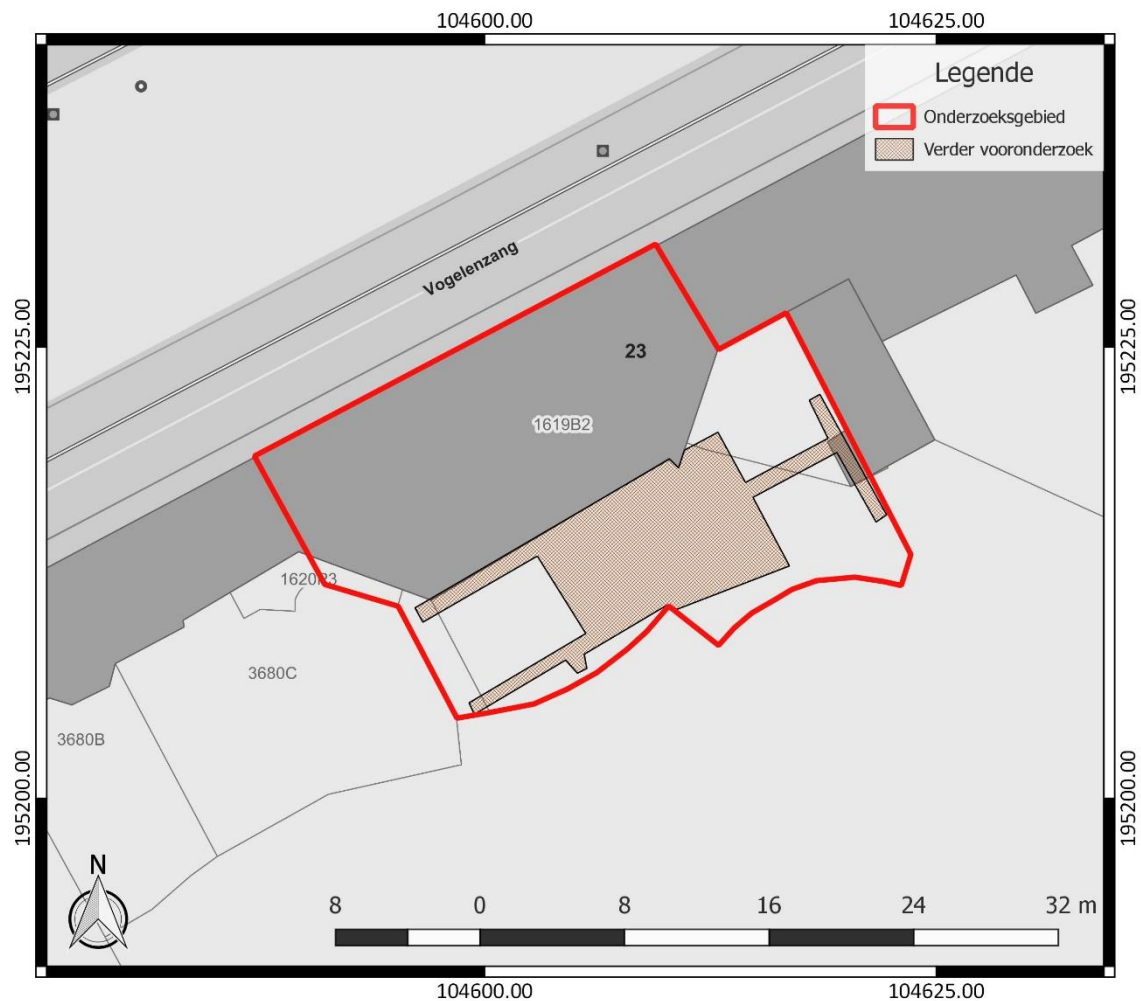
voornamelijk nat gebied was, dat in de nieuwe en de nieuwste tijd afgegraven en opgehoogd werd. Op dit moment kunnen we echter niet zomaar er van uit gaan dat het onderzoeksgebied ook in het verleden afgegraven en opgehoogd werd. Daarom besluiten we op basis van het bureauonderzoek dat het terrein archeologisch potentieel kent.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de renovatie van de bestaande woning. Ter hoogte van de bestaande woning worden geen nieuwe bodemingrepen gepland, behalve de plaatsing van enkele afvoerleidingen. Deze ingreep is echter beperkt in omvang en in diepte. De voornaamste bodemverstoring bestaat uit de plaatsing van een hemelwaterput, een infiltratieput en een septische put die een verstoringsdiepte van ca. 2,40 m zullen kennen. Dit doet besluiten dat vooral in de tuinzone waar de hemelwaterputten, de infiltratieput en de septische put aangelegd zullen worden, het bodemarchief bedreigd is. Het betreft een zone van ca. 112 m².

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. In het verleden was het voornamelijk een nat gebied. In combinatie met gekende archeologische waarden in de omgeving maakt dit dat er voor het onderzoeksgebied voornamelijk een verwachting is naar resten uit de steentijd en sporen vanaf de middeleeuwen. Zeker sinds de 18de eeuw is het terrein ook deels bebouwd. De geplande werken zullen een negatieve impact op het bodemarchief hebben in een zone van ca. 112 m². Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is in deze zone verder archeologisch vooronderzoek aangewezen (Figuur 46).

Figuur 46: Aanduiding van de zone waar bijkomend vooronderzoek nodig geacht wordt, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat de te onderzoeken zone in gebruik is als tuin. Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. In het verleden was het voornamelijk een nat gebied. In combinatie met gekende archeologische waarden in de omgeving maakt dit dat er voor het onderzoeksgebied voornamelijk een verwachting is naar resten uit de steentijd en sporen vanaf de middeleeuwen. Zeker sinds de 18de eeuw is het terrein ook deels bebouwd. De geplande werken zullen een negatieve impact op het bodemarchief hebben in een zone van ca. 112 m². Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is in deze zone verder archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Architectenbureau Van Acker en Partners (2015) *1205_02_Voortman_Restauratie. Bouwhistorische nota*, Gent.

BM Engineerting, 2015: *Conceptnota realisatie bouwput, bemaling en funderingen. Voortman Gent. Vogelenzang 22. 9000 Gent*, Roeselare.

Bruggeman J./N. Reyns, Archeologisch vooronderzoek Gent – Vogelenzang-Blaisantvest. Zorghotel en serviceflats Voortman, (*Rapporten All-Archeo bvba* 290), Temse.

De Potter, F., 1969: *Gent van den oudsten tijd tot heden. Geschiedkundige beschrijving der stad. Eerste deel*, Gent.

De Vinck, K., 1976: De metamorfosen van een stadsgezicht. De Graslei en de Koornlei van de middeleeuwen tot vandaag, Gent (*Maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent. Verhandelingen* 13).

Labo Devlieger bvba, 2015: *Voorlopig bodemonderzoek. Vogelenzang 22. 9000 Gent*, Knokke-Heist.

Vermeire, S./G. De Moor/R. Adams, 1999: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

